

Onderzoek – Advies – Management

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Wmo en vrijwillige inzet

een handreiking voor gemeenten

DSP-groep
Carla Kolner
Paul Duijvestijn

Met dank aan
Movisie
Anita Peters

Wmo en vrijwillige inzet

een handreiking voor gemeenten

Amsterdam, 8 april 2007

DSP-groep
Carla Kolner
Paul Duijvestijn

Met medewerking van:
Alice van de Vooren
Wilma Strik
Maaïke Dautzenberg

Met dank aan:
Movisie
Anita Peters

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	De Wmo: kansen en bedreigingen	4
2.1	Inleiding	4
2.2	Vrijwillige inzet en de <i>civil society</i>	4
2.3	Kansen voor gemeenten	5
2.4	Bedreigingen voor gemeenten	5
2.5	Preventief beleid	7
2.6	De regierol van de gemeenten: de 5 S-en	7
2.7	Samenvatting	10
3	De noodzaak van een visie	12
3.1	Inleiding	12
3.2	Breed of smal beleid	12
3.3	Mate van sturing: dirigent of op afstand	14
3.4	Welke visie past bij ons: de gemeente typetest	15
3.5	Checklist belangrijke thema's	16
3.6	Samenvatting	17
4	De gemeente en het veld	18
4.1	Betrokken partijen in het veld	18
4.2	Samenvatting	28
5	Lokale ontwikkelingen in relatie tot vrijwillige inzet en de Wmo	29
5.1	Inleiding	29
5.2	Vermaatschappelijking van de zorg	29
5.3	Multifunctionele organisaties	30
5.4	Vraaggericht werken	31
5.5	Gebiedsgerichte benadering	33
5.6	Samenvatting	37
6	Stappenplan Wmo en vrijwillige inzet	38
Bijlage 1	Wet maatschappelijke ondersteuning	42
Bijlage 2	Typetest Wmo en vrijwillige inzet	50
Bijlage 3	Meedenkers	57
Bijlage 4	Adressen en websitelinks	59

1 Inleiding

Vrijwilligers zijn onmisbaar voor de sociale samenhang in de samenleving. Ze verzetten enorm veel werk op uiteenlopende maatschappelijke terreinen en staan voor zelfredzaamheid en de eigen verantwoordelijkheid van burgers. Dat is altijd al zo geweest; de komst van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) verandert daar niets aan. Deze wet geeft gemeenten wel meer bevoegdheid, mogelijkheden en instrumenten in handen om ervoor te zorgen dat mensen ook in de toekomst in staat worden gesteld zich op allerlei manieren vrijwillig voor de samenleving in te zetten. Gemeenten spelen nu al een wezenlijke rol in het faciliteren, ondersteunen en waarderen van vrijwilligers. De Wmo maakt deze rol van de gemeente nog belangrijker, ook in het voorkómen van overbelasting van vrijwilligers.

De handreiking *Wmo en vrijwillige inzet* vormt samen met regionale werkconferenties *Wmo, vrijwillige inzet en mantelzorg*¹ en met de digitale wegwijzer (www.movisie.nl/wmo) een totaalpakket dat gemeenten ondersteunt bij de vormgeving van het Wmo-beleid. Bij de ontwikkeling van het ondersteuningsaanbod hebben DSP-groep en Movisie, Kennis en advies voor Maatschappelijke Ontwikkeling, nauw samengewerkt.

Deze handreiking gaat vooral in op ondersteuning van vrijwillige inzet. De ondersteuning van mantelzorg komt aan bod in de *Handreiking mantelzorgondersteuning in de Wmo* die door het Expertisecentrum Informele Zorg (EIZ) is uitgebracht. Deze is te vinden in de Gereedschapskist Wmo en op de website www.invoeringwmo.nl.

In deze handreiking treft u achtereenvolgens aan:

- de kansen en bedreigingen die de Wmo biedt voor het bevorderen van vrijwillige inzet (2);
- de beleidskeuzes die een gemeente kan maken bij het opstellen van een beleidsvisie en regievoering op dit terrein (3);
- een overzicht van de belangrijkste 'spelers' op lokaal niveau (4);
- een overzicht van kansrijke ontwikkelingen die van invloed zijn op vrijwillige inzet (5);
- een stappenplan voor het formuleren van beleid (6);
- een *typetest Wmo en vrijwillige inzet* die duidelijk maakt hoe uw gemeente samen met anderen invulling kan geven aan vrijwillige inzet (bijlage 2).

In alle hoofdstukken staan interessante en goede praktijkvoorbeelden met relevante links naar websites (zie ook www.movisie.nl).

Noot 1 De werkconferenties hebben plaatsgevonden in Utrecht (6 februari 2007) en Nijmegen (15 februari 2007). Voor meer informatie zie www.movisie.nl.

2 De Wmo: kansen en bedreigingen

2.1 Inleiding

Met de Wmo heeft de ondersteuning van vrijwilligers een wettelijke basis gekregen. Dit is nieuw en kansrijk voor het bevorderen van vrijwillige inzet. Elke vorm van vrijwillige inzet kan een bijdrage leveren aan de doelstellingen die een gemeente zich in het kader van de Wmo stelt (zie bijlage 1, pag. 49 voor een aantal voorbeelden). Het is aan de gemeente om de kansen die de Wmo biedt op te pakken.

De Wmo wordt ook wel een participatiewet of emancipatiewet genoemd. Niet voor niets luidt het motto van de wet: 'Iedereen doet mee'. In dit hoofdstuk gaan we in op de relatie tussen vrijwillige inzet en de rol van de burger in de *civil society*. Tot slot bespreken we een aantal kansen en bedreigingen voor het bevorderen van vrijwillige inzet.

2.2 Vrijwillige inzet en de *civil society*

Een begrip dat veel wordt gebruikt in de context van de Wmo is *civil society*. Daarmee wordt bedoeld: een systeem van verbanden waar mensen vrijwillig deel van uitmaken en die niet voortvloeien uit gezin, familie, vrienden, overheid of bedrijfsleven. De *civil society* bestaat idealiter uit allerlei initiatieven die door burgers zelf worden gestart, omdat ze die initiatieven belangrijk vinden en omdat ze vinden dat ze bijdragen aan de leefbaarheid van hun leefomgeving of van de samenleving als geheel.

De *civil society* past in het denken in termen van een 'terugtrekkende overheid', waarbij burgers worden geacht meer verantwoordelijkheid te nemen en elkaar te ondersteunen, in plaats van alle hulp en steun van de overheid te verwachten. Er wordt ook wel gezegd dat er meer 'maatschappelijk zelfbestuur' moet komen. Het spreekt voor zich dat vrijwilligers in de *civil society* een belangrijke rol spelen.

Voorbeelden van burgerinitiatieven:

- Opzoomeren Rotterdam: burgers nemen zelf het initiatief tot het schoonhouden van de buurt en allerhande andere activiteiten die de leefbaarheid van de buurt bevorderen (www.opzoomeren.nl).
- Baarn: ouderen organiseren wijkgerichte ontmoetingsactiviteiten in en rondom een verzorgingshuis. In een ander project zetten allochtone 45-plussers zich in als buurtouders die ondersteuning bieden aan gezinnen met jonge kinderen.
- Leusden: een Talenten-Transferium gaat senioren faciliteiten bieden (ruimte, ondersteuning, ICT en gezamenlijke p.r.) voor het realiseren van 'ondernemingen' die ten goede komen aan de bevolking van Leusden.
- Eemnes: ouderen helpen bij de organisatie en uitvoering van bewegingsactiviteiten voor andere ouderen.

Burgerinitiatieven blijken overigens maar zelden spontaan te ontstaan. Meestal is het de gemeente of een andere organisatie die de basis legt voor dergelijke initiatieven. De gemeente kan dus een belangrijke rol spelen bij het stimuleren en in goede banen leiden van burgerinitiatieven, zodat alle initiatieven een kans krijgen en eventuele tegengestelde belangen zo goed mogelijk worden afgewogen.

2.3 Kansen voor gemeenten

Uit gesprekken die DSP-groep met gemeenten heeft gevoerd, blijkt dat zij in de Wmo de volgende kansen zien voor het regisseren en bevorderen van vrijwillige inzet:

- Lokaal maatwerk kunnen leveren en het beleid beter afstemmen op behoeften en wensen van bewoners.
- Meer politieke aandacht en in het verlengde daarvan meer structurele middelen voor vrijwillige inzet. Hiermee kan de leefbaarheid in de wijken worden verbeterd en de maatschappelijke participatie worden vergroot.
- Het potentieel, de talenten en de kracht van alle mensen in de samenleving beter aanboren en benutten. Deze positieve benadering van de Wmo acht men kansrijk maar ook essentieel voor het welslagen ervan.
- Het informele aanbod aan zorg en maatschappelijke dienstverlening beter in beeld krijgen, versterken en afstemmen op de professionele voorzieningen.
- Kleinschalige initiatieven van burgers op wijk- en buurtniveau bevorderen.
- Integraal lokaal beleid ontwikkelen of verder versterken en uitbouwen. Vrijwillige inzet raakt immers beleidsterreinen van wonen, welzijn en zorg, maar bijvoorbeeld ook van vervoer en inkomensondersteuning. 'De impuls die met de TSV-regeling is gegeven, kan met de Wmo worden doorgetrokken', aldus een ambtenaar van de gemeente Almere.
- De samenwerking tussen lokale partijen op het gebied van wonen, zorg en welzijn, maar ook met belangengroepen als cliëntenraden en ouderenbonden verbeteren, onder andere om vrijwilligers te werven en nieuwe doelgroepen te bereiken.

2.4 Bedreigingen voor gemeenten

De Wmo brengt volgens de respondenten ook bedreigingen met zich mee, want:

- Veel (vooral kleine) gemeenten staan er financieel niet florissant voor. de vraag is of er voldoende geld overblijft voor de noodzakelijke ondersteuning van vrijwilligers en burgerinitiatieven. "Het Rijk moet met structurele financiering komen voor de ondersteuning van vrijwilligers. Veel goede projecten stoppen na verloop van tijd weer omdat het geld op is", zeggen ambtenaren uit de gemeente Heerhugowaard, Almere en Tilburg.
- Het gevaar bestaat dat gemeenten allemaal zelf het wiel gaan uitvinden, wat een verspilling van deskundigheid en gelden is.
- De gemeente kan vrijwillige inzet niet afdwingen. Veel vrijwilligers haken zelfs af wanneer de overheid hen hoofdzakelijk vanuit kostenoverwegingen benadert of wanneer een functionele insteek van vrijwillige inzet gaat overheersen.

- Het is nog maar de vraag of uitbreiding van vrijwillige inzet mogelijk is. De rek is er al uit: 'De overheid heeft overspannen verwachtingen over de mogelijkheden van mensen zich vrijwillig in te zetten of voor een naaste te zorgen. Je moet niet meer willen dan mogelijk is.'
- Vrijwillige inzet moet niet de sluitpost voor gemeentelijk beleid zijn, ook wel beschreven als 'informele zorg als doekje voor het bloeden'.

'Er is een spanningsveld tussen het credo "iedereen moet aan het werk" en de *civil society*. Vrijwilligers komen steeds meer in de knel, omdat ze tegelijkertijd worden geacht een betaalde baan te hebben.' (beleidsambtenaar Borne)

- Nu al merken sommige gemeenten dat er sprake is van een wantrouwen- of kritische houding van cliëntenraden en ouderenbonden. Door de onzekerheid die de Wmo met zich brengt, wijst men elkaar vooral op de wederzijdse rechten en plichten. In die sfeer kan het enthousiasmeren voor vrijwillige inzet verkeerd vallen.
- Door de Wmo wordt de concurrentie tussen lokale partijen groter en krijgen meer lokale organisaties oog voor de kracht van vrijwilligers. Hierdoor kan er een 'run' op vrijwilligers ontstaan terwijl samenwerking tussen de partijen uitblijft.
- De overlegcultuur is sterk toegenomen en dit slokt veel tijd en energie op. Vooral voor kleine gemeenten is dat geen sinecure en legt het een enorm beslag op de capaciteit. Het is de vraag of integraal beleid hier goed van de grond kan komen.

Schema 2.2 Wmo kansen en bedreigingen voor vrijwillige inzet (inschatting van gemeenten zelf)

Kansen	Bedreigingen
Meer middelen voor vrijwillige inzet en kleinschalige burgerinitiatieven.	Overspannen verwachtingen overheid tegenover te weinig geld. Ondersteuning burgerinitiatief en vrijwilligers kost ook wat.
Meer lokaal maatwerk t.a.v. vrijwillige inzet. Regierol gemeenten waarmaken.	Gemeenten gaan het wiel weer zelf uitvinden, regionale deskundigheid gaat verloren.
Potentie burgers aanboren, onderling hulpbetoon vergroten.	De rek is er uit. Mensen voelen zich voor de Wmo wagen gespannen (cynisme). Functionele insteek van vrijwilligerswerk/vrijwillige inzet. Betaald werk verdringt vrijwilligerswerk.
Inzicht krijgen in aanbod informele maatschappelijke ondersteuning en dit aanbod versterken. Afstemming formele en informele zorg.	Wmo te veel zien als 'zorg'wet. Informele zorg als 'doekje voor het bloeden'. Onevenredige nadruk op vrijwilligerswerk in de zorg.
Lokale partijen beter laten samenwerken in het versterken en ondersteunen van vrijwillige inzet.	Meer onderlinge concurrentie en 'run' op vrijwilligers.
Integraal beleid ontwikkelen op terreinen wonen, welzijn, zorg.	Overlegcultuur neemt toe.

2.5 Preventief beleid

‘Als we maar genoeg geld krijgen’, zeggen veel ambtenaren. Of het nieuwe financieringsstelsel van de Wmo (zie bijlage 1) voor gemeenten een kans of bedreiging is, is op dit moment moeilijk in te schatten. De directe gevolgen van de overheveling van de kosten van huishoudelijke verzorging uit de AWBZ en andere subsidieregelingen naar het gemeentefonds zijn vooralsnog niet helder. Ook indirecte gevolgen zoals mogelijke overbelasting van vrijwilligers (en mantelzorgers) zijn nog moeilijk in kaart te brengen.

Toch is er geen reden om met de armen over elkaar te zitten. Geld is niet allesbepalend en bovendien is de gemeente niet de enige partner die een financiële bijdrage kan leveren aan het verhogen van de maatschappelijke inzet van burgers. Provincies, het bedrijfsleven maar ook fondsen als het VSBfonds of het Oranjefonds kunnen een substantiële bijdrage leveren aan maatschappelijke projecten voor en door vrijwilligers.

Gemeenten kunnen nu al een preventief beleid voeren door te investeren in de lokale professionele infrastructuur en in de deskundigheidsbevordering van vrijwilligers. Deze investeringen zijn altijd rendabel, want ze betalen zich op den duur vanzelf terug. Door de inzet van deskundige en gedreven vrijwilligers kan de behoefte aan duurdere zorg of dienstverlening immers beduidend minder worden. Hierbij moet wel worden bedacht dat er een duidelijke scheiding is tussen het werk van vrijwilligers en beroepskrachten. Het blijft zaak deze scheiding goed aan te geven en scherp te bewaken. Tot slot: voor vrijwilligers zelf blijft het belangrijk dat gemeenten niet in hen investeren omdat ze een kostenbesparing zijn, maar omdat ze waardevol werk doen.

2.6 De regierol van de gemeenten: de 5 S-en

De Wmo geeft gemeenten meer ruimte en dus kansen om de lokale regierol op het terrein van wonen, zorg en welzijn te versterken. Deze regierol komt onder andere tot uitdrukking in de 5 S-en²:

- situeren: kennis hebben van het netwerk, knelpunten opsporen, weten waar je het over hebt.
- stimuleren: politiek-bestuurlijk het initiatief nemen
- steun creëren: deskundigheidsbevordering, participatie bevorderen en draagvlak creëren
- sturen: koers bepalen en uitzetten
- structureren: organiseren en onderhouden

Situeren

Het is belangrijk dat gemeenten zicht hebben op de bijdrage die vrijwilligers, vrijwilligersorganisaties en professionele ondersteuningsorganisaties (kunnen) leveren aan het versterken van de *civil society* en het verhogen van de maatschappelijke inzet. Het gaat erom zicht te krijgen op de ‘stakeholders’ voor vrijwillige inzet binnen de Wmo. De belangrijkste stakeholders zijn uiteraard de vrijwilligers zelf en de organisaties waarvoor ze werken.

Noot 2 *Bent u een goede regisseur*, commissie lokaal vrijwilligersbeleid, te bestellen via www.movisie.nl.

Het blijkt cruciaal vrijwilligers te betrekken bij de dialoog en beslissingsprocessen die invloed hebben op vrijwilligers.³ Er bestaat namelijk geen 'standaard'-vrijwilliger en dus kan er ook geen standaardbeleid zijn. Sterker nog: er is juist een tendens gaande naar flexibilisering van vrijwillige inzet, waarbij de wensen en behoeften van vrijwilligers centraal staan en niet de beschikbare vacatures. Om tegemoet te komen aan de diversiteit onder vrijwilligers, de verschillende drijfveren van vrijwilligers en de variëteit aan behoeften en wensen is de communicatie met vrijwilligers van groot belang. In de praktijk blijkt deze communicatie nog steeds te weinig en gebrekkig plaats te vinden.

Daarnaast zijn er secundaire stakeholders zoals de ondersteuningsorganisaties (lokaal, provinciaal en landelijk) maar bijvoorbeeld ook bedrijven, kerken, scholen en fondsen. Bij het zoeken en contact leggen met de belangrijkste stakeholders is het van belang verder te kijken dan de zorg alleen (zie ook hoofdstuk 4). Ook een voetbalvereniging levert een positieve bijdrage aan de samenleving. Het bevorderen van nieuwe samenwerkingsverbanden ('vitale coalities') tussen vrijwilligersorganisaties en beroepskrachten op het gebied van wonen, zorg en welzijn biedt een extra uitdaging voor gemeenten. Dit kan een aandachtspunt zijn bij de inventarisatie. Uiteraard betekent situeren ook dat de blik naar binnen wordt gericht. Zicht krijgen op de belangrijkste actoren en beleidsvelden binnen het gemeentelijke apparaat ten behoeve van het versterken van vrijwillige inzet is essentieel voor het realiseren van een integraal beleid.

Tot slot betekent situeren dat de gemeente een helder beeld heeft van de lokale situatie, vigerend beleid, de reeds lopende (burger)initiatieven en de belangrijkste lokale knelpunten. Door structureel onderzoek (zoals het regelmatig uitvoeren van de vrijwilligersmonitor) en regelmatig overleg met de stakeholders kan dit beeld actueel blijven (zie stappenplan hoofdstuk 6).

Stimuleren

De gemeente neemt het initiatief in het sturen van maatschappelijke processen. Zij staat daarbij niet boven, maar naast en tussen de partijen (lokale organisaties en burgers) en bepaalt in samenspraak met anderen de richting die zij uit wil gaan. Het initiatief nemen wil overigens niet zeggen dat de gemeente ook steeds de kar trekt. Hierover zijn met alle partijen afspraken te maken. In relatie tot vrijwillige inzet binnen de Wmo speelt de gemeente een belangrijke stimulerende rol in het bij elkaar brengen van vrijwilligers(organisaties) op het terrein van wonen, zorg en welzijn. Door lokale bijeenkomsten te beleggen of door bijvoorbeeld de oprichting van een vrijwilligersraad te stimuleren, kan zij de communicatie en de samenwerking tussen stakeholders onderling verbeteren.

Noot 3 *Vrijwillige inzet onderzocht*, wetenschappelijk tijdschrift voor onderzoek naar Vrijwilligerswerk, jaargang 4, supplement, Utrecht, maart 2007, blz. 51.

Nieuwe verhoudingen tussen de lokale partners

De Wmo heeft de verhoudingen tussen de lokale partijen op zijn kop gezet. Zorg- en welzijnorganisaties die voorheen werden gefinancierd uit de AWBZ of via andere subsidieregelingen zijn nu aangewezen op de gemeente. Omdat gemeenten gaan aanbesteden, is de prijs-kwaliteitverhouding een rol gaan spelen. De organisaties moeten het werk samen doen maar 'eten uit dezelfde gemeenteruif', en dat wakkert de concurrentie tussen de partners aan. Hoewel deze concurrentie vooral voelbaar is tussen de beroepskrachten kan het ook invloed hebben op vrijwilligers die in de verschillende sectoren werkzaam zijn. De ervaring met de aanbesteding van de huishoudelijke zorg leert dat gemeenten soms kiezen voor de goedkoopste aanbieder. Dit kan tot gevolg hebben dat de kwaliteit van de professionele zorg wordt uitgehold, wat er indirect weer toe kan leiden dat vrijwilligers en mantelzorgers overbelast raken. Voor de gemeenten een hele kluit maar zeker ook een uitdaging en kans om samenwerking tussen de partijen aan te moedigen en mogelijk te maken.

Steun creëren

De gemeente heeft de steun/hulp van (lokale en regionale) organisaties en burgers nodig bij het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. De Wmo nodigt gemeenten en lokale organisaties uit beleid te ontwikkelen om de actieve inzet en participatie van burgers voor de maatschappij te bevorderen. Dit biedt uiteraard veel kansen om de relatie met burgers te versterken en te verbeteren. Om dit mogelijk te maken moet er ook wat tegenover staan. Gemeenten kunnen veel doen om vrijwilligers(organisaties) en burgerinitiatieven te steunen. Door gerichte aandacht voor deskundigheidsbevordering van vrijwilligers, het faciliteren van initiatieven, het wegnemen van belemmerende wet- en regelgeving en soms het leveren van een financiële bijdrage aan initiatieven kunnen burgers en vrijwilligers met enthousiasme hun werk voortzetten.

Tot slot: gemeenten steunen vrijwilligers(organisaties) het meest door hen vroegtijdig te betrekken bij beleidsontwikkeling. Dat is optimaal steun creëren. Het vergroot het draagvlak voor beleid en daarmee de uitwerking en effectiviteit ervan.

Oog hebben voor het dilemma

Uit recent onderzoek⁴ blijkt dat veel vrijwilligerswerk wordt verricht voor maar ook *door* (relatief) kwetsbare groepen die over hun eigen agenda kunnen beschikken, zoals ouderen en mensen met een uitkering. Veel mensen met een beperking zijn actief in een patiënten- en cliëntenorganisatie of in een cliëntenraad. Juist van deze groepen wil de overheid de arbeidsparticipatie doen toenemen. Het is goed dat gemeenten zich van dit dilemma bewust zijn. Goed zicht krijgen op de behoeften, wensen en mogelijkheden van kwetsbare groepen is van belang. Maar net zo belangrijk is om mensen die veel vrijwilligerswerk verrichten verlichting te geven van de sollicitatieplicht en/of hen een vergoeding te geven naast een werkloosheid- of bijstandsuitkering. Er zijn veel mogelijkheden voor gemeenten om de nadelige gevolgen van wet- en regelgeving op te heffen (zie www.movisie.nl).

Noot 4 *De deelname aan vrijwilligerswerk in Nederland, wat meten we ervan?*, P. Dekker, in: *Vrijwillige Inzet Onderzocht*, 2, 7-16, 2005.

Sturen

Sturen betekent de koers bepalen. Uit bovenstaande kan worden opgemaakt dat de gemeente de koers uitzet nadat ze goed zicht heeft op de lokale situatie, de stakeholders en de knelpunten en nadat er met de belangrijkste betrokkenen overleg is geweest. Het vastleggen van de koers in een visiedocument kan alle betrokkenen veel helderheid geven over de richting van beleid. Speerpunten, doelen, specifieke doelgroepen en verwachte resultaten kunnen erin worden vastgelegd. De uitwerking van een visiedocument in een concreet plan van aanpak geeft alle partijen helderheid over de koers die wordt uitgezet en de activiteiten die worden uitgevoerd.

Structureren

Structuur bieden betekent niet alleen dat voor alle partijen helder is welk traject de gemeente voor ogen heeft maar ook welke plek en ruimte hier voor alle stakeholders in is ingebouwd. Het op de agenda zetten van thema's of doelgroepen, het inrichten van platforms, project- of werkgroepen, het beschikbaar stellen van budgetten voor burgerinitiatieven en het maken van prestatie-afspraken met organisaties zijn allemaal voorbeelden van structureren. Bij de invoering van de Wmo zijn de meeste gemeenten al vroeg gestart met het inrichten van de projectorganisatie en het installeren van Wmo-platforms en andere overlegorganen. Het waarborgen van aandacht voor het thema vrijwillige inzet is daarbij een belangrijk aandachtspunt. Het creëren van een speciaal platform voor alle stakeholders van vrijwillige inzet is zoals eerder gezegd een belangrijke randvoorwaarde voor het starten van goede dialoog tussen de partijen onderling.

'Succesvolle regie is bovenal mensenwerk, Een echte regisseur kan mensen verleiden om samen tot het beste resultaat te komen'.⁵

2.7 Samenvatting

- De Wmo verplicht gemeenten beleid te ontwikkelen op het terrein van vrijwillige inzet en de participatie van burgers te versterken.
- Door de versterkte regierol van gemeenten kan lokaal maatwerk worden geboden voor het ondersteunen en stimuleren van vrijwillige inzet. Het is van belang dat gemeenten deze rol voortvarend oppakken. Deze regierol komt onder andere tot uitdrukking in de 5 S-en: situeren, stimuleren, steun creëren, sturen en structureren.
- Gemeenten moeten goed zicht krijgen op de maatschappelijke betekenis van de vrijwilligersorganisatie en hierbij verder te kijken dan vrijwilligers in de zorg. Vooral de preventieve functie van veel vrijwilligerswerk is van grote waarde.
- Voor een succesvolle aanpak is het cruciaal dat vrijwilligers (de primaire stakeholders) worden betrokken bij de dialoog en beslissingsprocessen die op hen van invloed zijn.
- De Wmo biedt kansen tot het sluiten van nieuwe samenwerkingsverbanden tussen beroepskrachten en vrijwilligers(organisaties) in de wereld van wonen, zorg en welzijn.

Noot 5 *De Gemeente als regisseur, Lokale daadkracht mobiliseren*, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties, Koelen e.a., November 2006. www.servicecentrumhandhaving.nl.

- De gevolgen van de veranderde financiering binnen de Wmo op vrijwillige inzet zijn nog niet te overzien. Alertheid op overbelasting van vrijwilligers blijft noodzakelijk.
- De Wmo verandert de verhouding tussen de partijen. Lokale partijen zijn enerzijds meer op elkaar aangewezen (ze moeten het samen doen), anderzijds komen ze meer in een concurrentiepositie tot elkaar te staan.
- Er zijn veel mogelijkheden voor gemeenten om de nadelige gevolgen van wet- en regelgeving voor vrijwilligers op te heffen
- Vrijwilligers willen niet worden ingezet omdat ze 'kostenbesparend' zouden zijn, maar omdat ze waardevol werk verrichten.

3 De noodzaak van een visie

3.1 Inleiding

De gemeente krijgt met de Wmo de verantwoordelijkheid voor het regelen van de maatschappelijke ondersteuning. Het is evident dat de gemeente dit niet alleen kan en het maatschappelijke middenveld van professionele en niet professionele organisaties, maar ook van mantelzorgers en vrijwilligers hard nodig heeft om haar doelen te realiseren.

Het ontwikkelen van een visie geeft de gemeente de mogelijkheid om gestructureerd, doelbewust en resultaatgericht samen met lokale partijen en burgers na te denken over de toekomst als het gaat om vrijwillige inzet.

Als eerste stap moet de gemeente globaal gezegd een keuze maken of ze breed of smal beleid wil voeren, en in welke mate ze wil sturen: als dirigent of op afstand.

3.2 Breed of smal beleid

Smal beleid gericht op kwetsbare groepen

De gemeente zet smal in op het bevorderen van vrijwillige inzet en richt zich op specifieke doelen en doelgroepen.

Bij deze denkrichting past de subsidiëring van organisaties die dezelfde doelen en doelgroepen bedienen waarop de gemeente zich wil richten. Er worden prestatieafspraken met deze organisaties gemaakt en zij worden afgerekend op het behalen van vooraf bepaalde resultaten. Er wordt geïnvesteerd in de werving en deskundigheidsbevordering van vrijwilligers zodat de doelen kunnen worden gehaald.

Voordelen van deze denkrichting zijn:

- duidelijke keuzes voor doelen en doelgroepen;
- gerichte inzet van middelen;
- heldere afspraken met het veld;
- inzet op kwaliteit en deskundigheid vrijwilligers;
- verantwoording volgens vooraf gestelde (Wmo) doelen en resultaten.

Nadelen van deze denkrichting zijn:

- functionele waarde van vrijwilligers staat centraal en de intrinsieke waarde van vrijwillige inzet wordt daarmee aangetast, vrijwilligers zijn vooral een middel om doelen van het gemeentelijke beleid te realiseren;
- grenzen tussen beroepswerk en vrijwillige inzet vervagen omdat ook vrijwilligers de druk van afrekenen op prestaties voelen;
- vrijwilligers/burgers voelen zich behandeld als goedkope arbeidskrachten die ongeveer hetzelfde werk moeten doen als de beroepskrachten.

Breed beleid voor alle burgers

De gemeente zet breed in op het bevorderen van participatie, emancipatie en vrijwillige inzet voor en door alle burgers.

Bij deze denkrichting past het stimuleren en ondersteunen van alle vormen van vrijwillige inzet, en het behouden of versterken van het bestaande brede ondersteuningsbeleid. Alle burgers zijn de doelgroep (niet alleen kwetsbare burgers) en ook sport, cultuur en ontmoeting moeten in brede zin worden gestimuleerd. Bij deze brede benadering passen instellingsubsidies of bijvoorbeeld wijkbudgetten voor allerlei burgerinitiatieven.

Voordelen van deze denkrichting zijn:

- intrinsieke waarde van vrijwillige inzet staat centraal;
- vrijwilligers voelen zich in den brede gesteund en gewaardeerd;
- vrijwilligers/burgers maken eigen keuzen, stellen eigen prioriteiten en voeren zo veel mogelijk zelf uit (brede *civil society*);
- gemeente straalt vertrouwen uit.

Nadelen van deze denkrichting zijn:

- (vaak) minder helderheid over doelen en te verwachten resultaten;
- risico dat kwetsbare groepen uit de boot vallen;
- verspreiding van middelen;
- minder nadruk op kwaliteit en deskundigheid.

Schema 3.1

	Brede benadering vrijwillige inzet	Smalle benadering vrijwillige inzet
Rol veld(organisaties) in Wmo	Veld(organisaties) niet (te veel) belasten met Wmo. Brede instellingssubsidies. Wijkbudgetten voor brede bewonersinitiatieven.	Veld(organisaties) actief betrekken bij Wmo. Subsidies gekoppeld aan prestatieafspraken. Gericht stimuleren vrijwilligers- en burgerinitiatieven volgens vooraf bepaalde doelen en resultaten.
Rol gemeente t.a.v. veld(organisaties)	Veld(organisaties) en bewoners faciliteren en waarderen (om wat ze al doen).	Veld(organisaties) en bewoners activeren of zelfs medeverantwoordelijk maken voor bereik Wmo doelstellingen en doelgroepen.
Wmo: kans of opgave?	Wmo als kans en stimulans om het belang van vrijwillige inzet eens te meer breed te onderstrepen.	Wmo als landelijk opgelegd kader: vrijwilligers gericht inzetten om Wmo doelen te bereiken.
Belangrijkste samenwerkingspartners	Steunpunten en bijvoorbeeld vrijwilligersraad	Afhankelijk van projecten, doelgroep of thema van dat moment.
Breedte van ondersteuning	Gericht op ondersteuning van alle vrijwilligers, ongeacht de aard van de activiteiten. Minder aandacht voor deskundigheidsbevordering.	Gerichte ondersteuning voor bepaalde doelen en doelgroepen, zoals sociale activering, maatschappelijke stages, enz. Veel aandacht voor deskundigheidsbevordering (vrijwilligers in de zorg).
Prestatievelden	Niet leidend voor beleid.	Wel leidend voor beleid.

Voor beide denkrichtingen valt iets te zeggen en een combinatie van beide is ook mogelijk. Zo kan een gemeente die voor een brede insteek kiest tegelijkertijd toch ook zorgen voor een vangnet voor specifieke groepen kwetsbare burgers. Ook is het mogelijk om tijdelijk voor 'smal' te kiezen en toe te werken naar een breder perspectief. Belangrijk is dat de insteek helder is en dat de consequenties goed tegen elkaar worden afgewogen en met het veld worden besproken. Zo weet het veld wat het mag verwachten van de gemeente.

3.3 Mate van sturing: dirigent of op afstand

De Wmo geeft de gemeenten meer speelruimte voor een eigen invulling van beleid voor vrijwillige inzet. De invulling van die regierol kan op twee manieren. Aan het ene eind van het continuüm zit de gemeente die kiest voor een sterk sturende rol als dirigent, aan het andere eind zit de gemeente die kiest voor regie op afstand.

1 Gemeente als dirigent

Wanneer de gemeente zich een sterke verantwoordelijkheid toerekent, past daar een sturende rol bij ten aanzien van het maatschappelijke middenveld van welzijn, vrijwilligerssteunpunten, enzovoort. De gemeente ziet het veld dan als geschikte uitvoerders van een door de gemeente uitgestippelde koers en burgers als potentiële vrijwilligers die kunnen worden betrokken bij de uitvoering van het beleid. Bij deze houding past een *aanbodgerichte* benadering van vrijwilligers en burgers.

2 Gemeenten op afstand

Wanneer de gemeente vrijwillige inzet beschouwt als iets wat uit de samenleving zelf komt, past daar een terughoudende rol bij. De gemeente ziet het veld en in het verlengde daarvan de burger als de deskundigen bij uitstek als het gaat om vrijwillige inzet. Veld en vrijwilligers hebben veel invloed op het bepalen van de gemeentelijke prioriteiten en adviseren de gemeente over de gewenste koers. Bij deze houding past een *vraaggestuurde aanpak*.

Schema 3.2

	gemeente als dirigent	gemeente op afstand
Relatie gemeente – steunpunt(en)	Gemeente bepaalt, steunpunt voert uit.	Steunpunt bepaalt, gemeente betaalt.
Subsidiëring steunpunt	Op basis van goede prestatieafspraken.	Op basis van instellingssubsidie, die een goede structurele infrastructuur garandeert.
Proactief/reactief Mate van zelfsturing vrijwilligers/burgers	Proactief: gemeente oefent invloed uit op (richting van en ontwikkelingen in) het veld. Vrijwilligers/burgers zijn uitvoerders of consumenten en worden hooguit geraadpleegd over beleid.	Reactief: gemeente reageert op ontwikkelingen in het veld. Vrijwilligers/burgers zijn de deskundigen en hebben heft in eigen hand. Burgerinitiatieven worden gestimuleerd, gehonoreerd en gefaciliteerd.
Aanbod vs. vraaggerichtheid	Aanbodgericht	Vraaggericht
zicht van gemeente op lokale veld	Goed	Beperkt

Ook als het gaat om de mate van sturing zijn verschillende opties mogelijk en hoeft de keuze niet zo zwart-wit te zijn als hier wordt geschetst.

Uit de Wmo-pilots van het ministerie van VWS bleek overigens dat er een spanningsveld bestaat tussen de sturende kracht van de gemeente en het zelforganiserende vermogen van burgers. Dit spanningsveld kan ontstaan doordat partijen vanuit hun eigen belang of context handelen, maar ook vanwege onduidelijkheid over de rol van beide partijen (wie beslist waarover, wie stelt de kaders vast waarbinnen burgers eigen initiatieven kunnen nemen, et cetera) .⁶ Burgers meer ruimte en kansen bieden voor eigen initiatieven vraagt een cultuuromslag in het denken en doen van gemeentebesturen. Dit blijkt een nieuwe uitdaging voor veel gemeenten.

3.4 Welke visie past bij ons: de gemeente typetest

Gemeenten die willen weten welk type vrijwilligerswerkbeleid het beste bij hen past, kunnen de typetest doen. In deze test worden de vier kernelementen (breed of smal beleid, dirigerend of op afstand sturend) gekruist, waardoor vier gemeentetypen ontstaan⁷:

- Type 1: 'De ambitie voorbij'
- Type 2: 'Een behouden koers'
- Type 3: 'Op hoop van zegen'
- Type 4: 'In de leunstoel'

De typetest bestaat uit 14 vragen en is te vinden in bijlage 2. Daarin staat ook een beschrijving van de vier typen gemeenten en van de consequenties en kansen van elk type.

Voorbeelden regierol van gemeenten:

- Tilburg, Arnhem en Westland kiezen voor het handhaven van beleid gericht op breed ondersteunen van vrijwilligersorganisaties. 'Wmo is voor 90% niet nieuw', dus de gemeenten zien voorlopig geen reden tot omgooien van de beleidskoers. Dat komt vanzelf wel en liefst van onderop. De Wmo kan op termijn wel de kapstok zijn voor het toevoegen van thema's of starten van projecten voor specifieke doelgroepen.
- Alphen aan de Rijn pleit in de beleidsnotitie *Sterk voor Kwetsbaar* voor een krachtige regierol. Aandacht geven aan kwetsbare groepen is een belangrijk speerpunt voor de komende regeerperiode.
- Groningen zet met de nota *Meedoen en erbij horen* sterk in op sociale activering. Het gaat er hierbij om mensen die niet meer in aanmerking komen voor regulier werk te stimuleren actief te worden in hun eigen wijk.

Info uit interviews 2006, DSP-groep

Noot 6 Voortgangsrapportage Wmo pilots, Deloitte en Touche (concept), november 2006.

Noot 7 Het zal duidelijk zijn dat het hier gaat om extremen, die in de praktijk in zuivere vorm niet voorkomen.

3.5 Checklist belangrijke thema's

Nadat gerichte keuzes zijn gemaakt over de insteek van het beleid voor vrijwillige inzet en de regierol die de gemeente daarbij wil spelen, moeten er beslissingen worden genomen over de inhoud van dit beleid en over de benodigde organisatie en middelen. Enkele suggesties treft u hieronder aan.

Inhoudelijk

- *De inrichting van het loket:* al of niet bundelen van diverse 'loketten' advies, meld- en/of steunpunten. In veel gemeenten worden loketfuncties fysiek gebundeld waardoor afstemming tussen bijvoorbeeld formele en informele zorg, vrijwillige inzet en mantelzorg wordt bevorderd en er een eenduidige frontoffice wordt gecreëerd voor burgers. Voorbeeld?
- *Het zicht krijgen op de informele zorg:* goed zicht op het scala aan activiteiten die onder informele zorg en dienstverlening vallen ontbreekt nog in veel gemeenten. De Wmo kan aanleiding geven het informele circuit en de betrokken vrijwilligers(organisaties) eens goed onder de loep te nemen en in kaart te brengen (zie ook hoofdstuk 4).
- *Formele dan wel informele inspraak:* de Wmo noodzaakt de gemeente haar formele en informele inspraak met belangengroepen goed te regelen. Het gaat hier om de inspraak van ouder-, cliënt- en bewonersorganisaties die veel vrijwillige inzet verrichten (zie ook 4.1.3).
- *Inzet op bijzondere doelgroepen:* in elke gemeente zijn er groepen die tussen 'wal en schip' dreigen te vallen. Dat mensen kwetsbaar zijn, wil echter niet zeggen dat ze niet kunnen participeren in de samenleving. Ingeburgerde nieuwkomers, boeren die hun bedrijf hebben moeten verkopen, mensen met een (verstandelijke of lichamelijke) beperking, ex-verslaafden of voormalig dak- en thuislozen kunnen via vrijwillige inzet weer een stapje in de richting van de samenleving zetten. Gemeenten doen er goed aan te bezien welke kwetsbare groepen in hun gemeenten extra aandacht nodig hebben om enerzijds te kunnen participeren en anderzijds baat kunnen hebben bij vrijwillige inzet. Het gaat hier om vrijwillige inzet voor en door kwetsbare burgers (zie ook hoofdstuk 2).

Organisatie en middelen

- *De positie van vrijwillige inzet in de gemeente:* de gemeente kan vrijwillige inzet op twee manieren een plaats geven in de organisatie:
 - als zelfstandig beleidsterrein; van daaruit worden koppelingen gemaakt naar inhoudelijke beleidsterreinen (sport, cultuur, gezondheid enz.) waar vrijwillige inzet een rol speelt;
 - als aandachtsgebied geïntegreerd in de diverse beleidsterreinen (samenhangend inclusief beleid).

Het gaat hierbij om een verschil in insteek. Beide vormen zijn mogelijk. Waar het om gaat is dat er vanuit alle relevante afdelingen binnen de gemeente wordt meegedacht over de invulling van een integraal vrijwilligerswerkbeleid binnen de Wmo. In Groningen is bijvoorbeeld gekozen voor de tweede optie. Dat heeft ertoe geleid dat een specifieke ambtenaar vrijwilligerswerkbeleid overbodig is geworden. In andere gemeenten acht men de aanwezigheid van een specifieke ambtenaar vrijwilligerswerkbeleid van belang om het thema op de agenda's van de aanpalende beleidsterreinen te houden.

- *Inzet van extra middelen:* de gemeente kan al dan niet besluiten extra middelen voor dit beleidsveld beschikbaar te stellen. Het is uiteraard ook mogelijk extra financiën voor deskundigheidsbevordering, activiteiten of projecten uit andere bronnen te putten (zoals fondsen, de provincie, etc.).

3.6 Samenvatting

- Een gemeentelijk beleid voor vrijwillige inzet staat of valt met een visie. Alle partijen weten dan waar ze aan toe zijn en wat er van hen wordt verwacht.
- De eerste stap voor het uitwerken van een visie bestaat uit de keuze voor breed of smal beleid en voor een regierol op afstand of als dirigent.
- Op basis van insteek en regierol worden 4 typen gemeenten geschetst. Uiteraard is een tussenvorm goed mogelijk.
- Alle voor vrijwillige inzet relevante beleidsterreinen moeten bij het vrijwilligersbeleid van de gemeente betrokken zijn.
- Uit de Wmo-pilots van het ministerie van VWS blijkt dat er een spanningsveld bestaat tussen de zelfsturing van burgers en de sturende kracht van de gemeente. Partijen moeten hun rol in samenspraak met elkaar afbakenen.

4 De gemeente en het veld

4.1 Betrokken partijen in het veld

Naast de gemeente is een aantal partijen direct betrokken bij de Wmo en vrijwillige inzet:

- 1 vrijwilligersorganisaties en professionele organisaties die werken met vrijwilligers;
- 2 de lokale infrastructuur: vrijwilligerscentrales en lokale steunpunten vrijwilligerswerk en informele zorg;
- 3 belangenorganisaties zoals patiënten- en cliënten organisaties, ouderenbonden en (multiculturele) zelforganisaties;
- 4 provincie en regionale steunfuncties.

In deze paragraaf gaan we in op de belangrijkste organisaties en hun relatie met de gemeente in het kader van de Wmo en vrijwillige inzet. De focus ligt hierbij op kansen en mogelijkheden voor samenwerking voor de gemeente.

4.1.1 Vrijwilligersorganisaties en professionele organisaties die werken met vrijwilligers

Vrijwilligersorganisaties

Er is op lokaal niveau een keur aan organisaties waarin vrijwilligers actief zijn en die een bijdrage leveren aan Wmo-doelen en -prestatievelden. Dit varieert van sportverenigingen en culturele verenigingen tot vrouwenverenigingen, gehandicaptenorganisaties, ouderenbonden, kerken en moskeeën. Daarnaast zijn er landelijk georganiseerde vrijwilligersorganisaties, zoals het Rode Kruis, Humanitas, de Zonnebloem en Scouting Nederland, die lokale afdelingen hebben in gemeenten.

Voor de aansturing en beleving van de vrijwilligers maakt het veel uit of er sprake is van een beroepsmatig gedomineerde organisatie waarin vrijwilligers nuttige, maar in principe aanvullende taken verrichten, of van een organisatie waar vrijwilligers de primaire activiteiten uitvoeren, terwijl beroepskrachten voor inhoudelijke of administratieve ondersteuning zorgen. Meijs en Westerlaken⁸ maken het volgende onderscheid:

- de vrijwilligersbestuurde organisatie; vrijwilligers vormen het bestuur, het werk wordt uitgevoerd voor beroepskrachten (bijvoorbeeld een sportserviceorganisatie);
- de vrijwilligersondersteunende organisatie; een organisatie die hoofdzakelijk uit beroepskrachten bestaat, waar vrijwilligers ondersteunende taken verrichten (zoals een verpleeg- en verzorgingstehuis);
- de vrijwilligersorganisatie ('all-volunteer'): een organisatie die louter wordt gerund door vrijwilligers (zoals talloze verenigingen).

Noot 8 *Vrijwilligersorganisaties en HRM, Talenten: beleid of misleid*, Meijs, L.C.P.M. en Westerlaken, C., 1994, in *Personeelsbeleid*, jaargang 30, nr. 6, p. 37-43.

Voor gemeenten is het van belang om deze vrijwilligersorganisaties op te sporen, er contacten mee te onderhouden en ze te ondersteunen waar dat mogelijk en nodig is. Goed zicht krijgen op het werk van deze organisaties in de gemeente is aan te bevelen. Vaak bereiken deze organisaties belangrijke (kwetsbare) doelgroepen en weten ze wat er speelt.

Humanitas, Zonnebloem, Rode Kruis...

Vrijwillige zorgorganisaties zoals Humanitas, de Zonnebloem en het Rode Kruis zijn overal in het land actief met duizenden vrijwilligers op het terrein van zorg en welzijn. Deze vrijwilligers bieden de helpende hand bij tal van activiteiten zoals vrijwillige thuishulp, palliatieve zorg, rouwverwerking, jeugdwelzijn, vriendschappelijk huisbezoek, kindervakantieweken, opvoedingsondersteuning aan gezinnen met jonge kinderen, ouderenzorg, maatschappelijke opvang van dak- en thuislozen of psychosociale hulp aan transseksuelen.

www.humanitas.nl www.rodekruis.nl www.zonnebloem.nl

In steeds meer gemeenten (onder andere Utrecht, Westland, Heerhugowaard, Borne) verenigen kleine vrijwilligersorganisaties zich in een vrijwilligersplatform of vrijwilligersraad om daarmee een betere gesprekspartner te kunnen zijn voor de gemeente. In de raad zitten vertegenwoordigers van de belangrijkste vrijwilligersorganisaties.

Andere vrijwilligersorganisaties die voorzien in een zorgbehoefte zijn:

- Organisaties voor vrijwillige thuishulp
Deze organisaties bieden ondersteuning aan hulpbehoevende ouderen, chronisch zieken, gehandicapten en mantelzorgers. Het aanbod bestaat onder andere uit oppas aan huis, gast/logeergezin, hulp bij activiteiten buitenhuis of een klussendienst. Een aantal biedt terminale zorg.
- Buddyzorg
Buddy's geven sociaal-emotionele steun en begeleiding aan mensen die lijden aan een chronische of levensbedreigende ziekte. Deze vorm van individuele ondersteuning komt steeds vaker voor en betreft steeds vaker ook hulp aan mensen met psychische of sociale problematiek. Er bestaan tegenwoordig ook burgerbuddy's die ambtenaren of politici adopteren om hen bij te staan en hen te inspireren.

2tegen1zaamheid

Stichting Buddy Netwerk (SBN) bindt samen met de gemeente Den Haag met het project *2tegen1zaamheid* de strijd aan tegen de eenzaamheid in de stad. Getrainde vrijwilligers brengen gedurende langere tijd een dagdeel per week door met mensen die zich eenzaam voelen. De vrijwilliger en de cliënt bespreken samen hoe zij dit dagdeel in vullen. Dat kan een huisbezoek zijn, maar ze kunnen er ook samen op uittrekken.

Zie: www.buddynetwerk.nl

Een vergelijkbare vorm van individuele vorm van ondersteuning die de laatste tijd een vlucht heeft genomen, is (sociaal) mentoraat. Jongeren die dreigen te ontsporen kunnen een mentor (of 'maatje') krijgen of volwassenen die terugkeren naar de maatschappij na een psychose of andere psychische aandoening. Mentoren zijn er tegenwoordig in vele hoedanigheden.

GOAL

GOAL is een mentorproject van de gemeente Amsterdam voor jongeren die hun talenten willen ontwikkelen. Jongeren krijgen een mentor met wie ze vooral veel leuke dingen doen. Daarnaast geven de mentoren de jongeren raad bij dagelijkse vragen of problemen waar ze tegen aan lopen, zoals het vinden van een baan.

Zie www.mentorprojecten.nl

- **Vriendendiensten**
Vriendendiensten brengen vrijwilligers in contact met mensen die psychiatrische problemen hebben. Er zijn 60 vriendendiensten in heel Nederland. Vrijwilligers krijgen een training en worden begeleid door een professional, bijvoorbeeld een maatschappelijk werker. Zij worden ingeschakeld om een psychiatrische patiënt te helpen met zaken die de professional niet meer 'mag doen' omdat deze alleen mag behandelen. Het gaat dan om praktische zaken als inkopen doen, eten plannen, koken, post openmaken en rekeningen afhandelen. Andere patiënten hebben behoefte aan een vrijwilliger die met hen sport, naar de film gaat of een museum bezoekt.

Wachtlijsten

Veel organisaties voor Vrijwillige Thuishulp, Vriendendiensten en Buddyzorg kampen met wachtlijsten. Per 1 mei 2005 stonden landelijk naar schatting 3700 mensen op een wachtlijst (X-zorg, 2006). In veel gevallen leidt de wachtlijst tot schrijnende situaties. Het tekort aan geschikte vrijwilligers die stevig in hun schoenen staan blijkt hier onder andere oorzaak van de wachtlijsten te zijn.

Voor meer info: www.mezzo.nl

- *Professionele organisaties die werken met vrijwilligers*
Hierbij valt te denken aan welzijnsinstellingen, zorginstellingen en vrijwilligerscentrales (worden apart behandeld). Op lokaal niveau is de gemeente vaak subsidiegever voor de activiteiten van deze organisaties. Het is daarom van belang om het beleid in samenspraak met deze organisaties vorm te geven en goed af te spreken welke prestaties zij moeten leveren om de beleidsdoelstellingen te bereiken. Deze professionele organisaties kunnen een grote rol spelen in de ondersteuning van vrijwilligers/vrijwilligersorganisaties en mantelzorgers.
- **Welzijnswerk**
Van oudsher is het welzijnswerk actief op het gebied van sport, sociaal-cultureel werk, leefbaarheid, het ontwikkelen van sociale netwerken en het activeren van bewoners. De vaak collectieve en preventieve welzijnsactiviteiten leveren een belangrijke bijdrage aan het verminderen van de vraag naar professionele zorg en ondersteuning. Welzijn Ouderen bijvoorbeeld doet er alles aan om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig thuis te laten wonen. Dit is ook een doelstelling van de Wmo. Door de veranderde verhouding tussen de lokale partners (mede als gevolg van de Wmo) is een meer zakelijke en flexibele houding van welzijnswerkers en opbouwwerkers vereist. Veel gemeenten gaan over tot aanbesteding van het welzijnswerk en zoeken naar (nieuwe) partners die meewerken aan een meer vraaggerichte invulling van de welzijnstaken (zie ook hoofdstuk 5). Dit is nodig om het welzijnsaanbod beter af te stemmen op de behoeften van burgers.

Waalwijk

In de gemeente Waalwijk is de pilot 'Welzijn is minder zorg!' gestart, met vier deelprojecten. Een daarvan richt zich op de (keten)regierol van de gemeente. De drie andere projecten richten zich op sociale cohesie en leefbaarheid, namelijk op het betrekken van burgers via dorpsontwikkelingsplannen (DOP), het creëren van een multifunctionele accommodatie voor voorzieningen in de wijk en het bevorderen van samenwerking tussen een school voor voortgezet speciaal onderwijs met zorginstellingen en bedrijven.

Zie: www.waalwijk.nl of www.invoeringwmo.nl

SWOA in Arnhem

In Arnhem zijn bij de Stichting Welzijn Ouderen (SWOA) ongeveer 500 vrijwilligers actief. Het aanbod van de SWOA varieert van het bieden van maaltijdservices, ouderenadviseurs en ouderenwerkers, informatie en voorlichting, buddyzorg en klussendiensten tot knoppenhulp (hulp bij omgang met elektronische apparatuur), bezoek en opvangservice, en hulp bij het invullen van een belastingformulier.

Nieuwe partners in beeld

In het kader van vrijwillige inzet kan de gemeente ook afspraken maken met partners die wellicht minder voor de hand liggen, maar die een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de doelstellingen van de Wmo. We noemen er hier een aantal:

- **Bedrijfsleven**

Steeds meer bedrijven stellen hun werknemers in de gelegenheid om zich 'in de baas zijn tijd' in te zetten voor de maatschappij. Dit type initiatieven wordt maatschappelijk betrokken ondernemen genoemd: het beschikbaar stellen van middelen, competenties en/of menskracht door een bedrijf.

Dit kan op grote schaal, door er een jaarlijks terugkerend evenement voor alle werknemers van te maken, of door individuele werknemers de gelegenheid te bieden om – bijvoorbeeld in hun lunchpauze – zich vrijwillig in te zetten. Bedrijven kunnen daarnaast hun steentje bijdragen door rolstoeltoegankelijk te zijn, of door stage- of arbeidsplaatsen aan te bieden aan mensen met een beperking.

Er zijn veel voorbeelden van succesvolle samenwerking tussen het bedrijfsleven en vrijwilligers(organisaties). Het project De Beursvloer is erop gericht bedrijven op lokaal niveau te koppelen aan vrijwilligersorganisaties met behoefte aan ondersteuning in geld of deskundigheid. Meer informatie op www.vrijwilligerscentralearnhem.nl.

Lionsclub sponsort extra activiteiten

De Lionsclub sponsort scholen en verenigingen die geld tekort komen voor extra activiteiten die grotendeels door vrijwilligers worden gerund, zoals een jeugduitwisseling, een dagje uit voor de kinderen van de stichting Kind aan huis of de activiteiten van een ecologische zorgboerderij.

Meer informatie: www.betrokken.nu.nl

- Scholen (maatschappelijke stage)
Steeds meer scholen bouwen vrijwilligerswerk in het lesprogramma in. Leerlingen kunnen hierdoor al vroeg kennismaken met vrijwilligerswerk en een actieve bijdrage leveren aan de maatschappij. Dit is het principe van de maatschappelijke stage.
Ook de gemeente kan hier een actieve rol in spelen, onder andere door stageplaatsen beschikbaar te stellen in de eigen organisatie of bij gemeentelijke instellingen, of door samen met scholen specifieke stages te bedenken. Op deze manier wordt vrijwillige inzet verjongd en aangepast aan de eisen die jongeren stellen aan vrijwilligerswerk, zoals projectmatig werken voor een korte periode of een eenmalige actie.

Voorbeelden van maatschappelijke stages zijn:

- honden uit het dierenasiel uitlaten;
- tweedehands schoenen en kleding verzamelen in samenwerking met een goed doel;
- een maaltijd verzorgen voor dak- en thuislozen of alleenstaande 65-plussers;
- sportactiviteiten organiseren voor kinderen in een achterstandsbuurt;
- helpen met de organisatie van een lokaal popconcert;
- assisteren bij kinderactiviteiten in buurthuizen, bijvoorbeeld een knutselmiddag;
- zwarte piet spelen in een verzorgingshuis;
- ouderen helpen tijdens het middageten in een verpleeghuis;
- met bejaarden een kerstmarkt in het tuincentrum bezoeken;
- een verzorgingshuis versieren met de feestdagen.

bron: www.maatschappelijkestages.nl

‘Jongeren in beeld’

De gemeente Gouda is erin geslaagd om in het kader van het deelproject ‘Jongeren in beeld’ (werven van jonge vrijwilligers voor mantelzorgondersteuning) afspraken te maken met bijna alle scholen in de stad. Het vrijwilligerswerk ter ondersteuning van mantelzorgers is ingepast in het lesrooster voor het schooljaar 2006-2007.

- Zorgpartners
Diverse zorginstellingen – bijvoorbeeld op het terrein van geestelijke gezondheidszorg, ouderenzorg en zorg voor chronisch zieken en gehandicapten – hebben veel deskundigheid en mogelijkheden om specifieke doelgroepen actief te benaderen. Het is dan ook belangrijk om ze te betrekken bij de planvorming en uitvoering van het Wmo-beleid voor vrijwillige inzet.

In verpleeg- en verzorgingstehuizen is de rol van vrijwilligers van groot belang. Zij geven bewoners vaak juist dat beetje extra persoonlijke aandacht waar verpleegkundigen en verzorgenden niet meer aan toe komen. Steeds meer verpleeg- en verzorgingsinstellingen hebben een vrijwilligerscoördinator in huis voor het werven en begeleiden van vrijwilligers. Langzaam komt ook de samenwerking op gang met vrijwilligersteunpunten en bijvoorbeeld onderwijsinstellingen. Deze samenwerking is vooral gericht op het werven en trainen van vrijwilligers. Voor gemeenten is het vrijwilligerswerk in verpleeg- en verzorgingstehuizen vooral van belang in het kader van de extramuralisering (zie hoofdstuk 5). Samenwerking met andere lokale instellingen gaat dan een rol spelen.

Gooizicht Hilversum

In het verpleeghuis Gooizicht verblijven ongeveer 200 cliënten: mensen met een lichamelijke of chronische ziekte, revalidanten en dementerende ouderen. 144 vrijwilligers ondersteunen de 150 beroepskrachten bij het bieden van de dagelijkse zorg. Het grootste deel van die vrijwilligers is 55 jaar of ouder. Daarnaast verricht een wisselend aantal jongeren vanaf 14 jaar hand- en spandiensten voor het verpleeghuis.

De 144 vrijwilligers leveren gezamenlijk op jaarbasis 11.560 uren vrijwillige inzet. Dankzij hen krijgt het leven voor de bewoners weer meer glans en kunnen activiteiten worden verricht waar de beroepskrachten vaak niet aan toe komen, zoals met de bewoners wandelen, spelletjes doen, hen naar het ziekenhuis of de kerk begeleiden, enzovoort.

Voor de aansturing van de vrijwilligers is een vrijwilligerscoördinator actief voor 28 uur per week.

Bron: rapport Sociaal Contract, DSP-groep, 2005

- **Kerken en moskeeën**

Kerken bereiken vaak kwetsbare groepen in de samenleving, zoals vluchtelingen, mensen die onder de armoedegrens leven, verslaafden en prostituees. Veel kerken staan klaar om concrete projecten te starten, maar missen de benodigde praktische vaardigheden en financiële middelen. De Nederlandse Patiënten Vereniging (NVP) traint en schoolt kerken in het starten en onderhouden van projecten op het gebied van vrijwillige (terminale) thuishulp. Voor meer informatie: www.nvp.nl.

Stichting Hulp in Praktijk

De Stichting Hulp in Praktijk brengt hulpvragers en hulpgevers met elkaar in contact. De stichting heeft drie doelstellingen:

- hulp bieden aan mensen die in nood zijn;
- christenen mobiliseren om hulp te geven;
- kerken en organisaties met elkaar laten samenwerken.

www.stichtinghip.nl

Ongeveer driekwart van de 400 moskeeën in Nederland is actief op allerlei maatschappelijke vlakken.⁹ Zij geven onder andere informatie en advies aan de eigen achterban over het zorg- en welzijnsaanbod en helpen hen daarin wegwijs te worden. Ook organiseren ze activiteiten om contact tussen de leden te stimuleren, zoals culturele en religieuze feesten, maaltijden, cursussen voor vrouwen en ontmoetingsplaatsen voor jongeren. Verder wordt opvoedingsondersteuning aan ouders en huiswerkbegeleiding aan scholieren geboden

Kerken en moskeeën hebben vaak unieke toegang tot specifieke doelgroepen, doen belangrijk preventief werk en voorkomen met hun activiteiten dat er een beroep wordt gedaan op zorg- en welzijnsinstellingen. Zij kunnen hun werk beter doen wanneer zij professionele ondersteuning of kadertrainingen krijgen aangeboden. Voor het creëren van een positieve samenwerkingsrelatie is een actieve opstelling van gemeenten in de richting van kerken en moskeeën gewenst.

Noot 9 *Een klopp op de deur. Moskeeën en vrijwillige inzet*, Civiq, Utrecht, 2005.

Verder is het van belang dat er duidelijk afgebakende verantwoordelijkheden zijn en dat uitgangspunten als wederzijds respect en wederzijds profijt worden gehanteerd.¹⁰

- **Woningbouwverenigingen en -corporaties**
Bij de herstructurering van oude wijken en de realisatie van Vinex-locaties is gebleken dat renoveren of bouwen alleen niet genoeg is om een sterke wijk of buurt te creëren. Daarom schenken woningbouwcorporaties en -verenigingen steeds meer aandacht aan het verwelkomen van nieuwe bewoners, het tot stand brengen van sociale cohesie op buurtniveau en het bevorderen van eigen initiatieven van burgers in wijken en woon(zorg)complexen. Samenwerking met gemeenten en andere lokale partners op het terrein van welzijn en zorg ligt daarbij voor de hand.

Woningbouwcorporaties zijn eveneens actief op het gebied van maatschappelijke voorzieningen in relatie tot vastgoed. Ze bedenken woon/zorgarrangementen die het verblijf van bewoners veraangenamen en plaatsing in een intramurale instelling kunnen voorkomen. Voorbeelden zijn woonzorgflats en -boerderijen, waar vrijwilligers vaak een belangrijke rol vervullen. Het werven en opleiden van vrijwilligers is daarmee ook een aandachtsgebied van woningcorporaties geworden. Zie voor meer info www.kenniscentrumwonenzorg.nl, en voor een voorbeeld van een zorgboerderij voor dementerenden en verstandelijk gehandicapten die grotendeels wordt gerund door vrijwilligers www.dehagert.nl. De ondersteuning van de vrijwilligers in deze en andere 24-uurs woonzorginstellingen wordt nu nog betaald door de AWBZ. In de toekomst gaan dergelijke instellingen daarvoor wellicht een beroep doen op de gemeente (vierde prestatieveld).

In het nieuwe regeerakkoord wordt de rol van woningcorporaties bij het opkrikken van probleemwijken prominent genoemd. Naast fysieke opknappbeurten en herstructureringsprogramma's moeten corporaties ook gericht investeren in de 'sociale stijging' van de wijk.

De Kopgroep

De Kopgroep is een groep van gemeenten, woningbouwcorporaties en instellingen voor zorg en welzijn, gericht op de vernieuwing van maatschappelijke voorzieningen en vastgoed. Dat betreft alle voorzieningen die voor vitale buurten en wijken van belang zijn, zoals voor onderwijs, welzijn, sport, zorg, cultuur, dienstverlening en religie. In de Kopgroep leeft de overtuiging dat voorzieningen en vastgoed een rol kunnen vervullen als katalysatoren van een vitale leefomgeving; het zijn potentiële knooppunten van maatschappelijke synergie.

www.de-kopgroep.nl

Het ministerie van VROM heeft de handreiking *Bouwstenen voor sociaal* ontwikkeld voor alle betrokkenen bij het investeren in de sociaalfysieke infrastructuur van wijken.(meer info via VROM/DGW/Stad en Regio).

Noot 10 *Kerken en moskeeën onder de Wmo, een verkennend onderzoek naar kansen en bedreigingen*, DSP-groep, 2007.

- Bibliotheken
In een bibliotheek worden vaak vrijwilligers ingezet voor tal van (doelgroep)activiteiten. Zo zijn in bijna alle bibliotheken vrijwilligers actief in Boeken-aan-huisdiensten: in samenwerking met de thuiszorg worden mensen met een verminderde mobiliteit van boeken voorzien. Ook worden vrijwilligers ingezet bij het leveren van speciale materialen aan slechtzienden en blinden of bij het voorlezen aan ouderen. Voor meer informatie over de mogelijkheid de bibliotheek als samenwerkingspartner te zien in het kader van vrijwillige inzet zie de publicatie *De Wmo en bibliotheken*, september 2006 (www.probiblio.nl).

4.1.2 De lokale infrastructuur: vrijwilligerscentrales en lokale steunpunten vrijwilligerswerk en informele zorg

Vrijwilligerscentrales en lokale steunpunten

Vrijwilligerscentrales of -steunpunten zijn belangrijke gesprekspartners voor gemeenten. De Wmo heeft veel centrales en -steunpunten voor nieuwe taken gesteld, zoals:

- informatie verstrekken aan vrijwilligers(organisaties) over de Wmo en de gevolgen ervan;
- deskundigheidsbevordering aan vrijwilligersorganisaties bijvoorbeeld in het vraaggericht werven van vrijwilligers, wijkgericht werken of het werven van kwetsbare groepen;
- het ondersteunen van organisaties bij het zoeken naar nieuwe samenwerkingspartners (bijvoorbeeld om de krachten te bundelen voor het ondersteunen van kwetsbare doelgroepen);
- het samenwerken met steunpunten mantelzorg en de vrijwillige thuishulp;
- belangenbehartiging van vrijwilligersorganisaties in de richting van de gemeente.

Er is in veel gemeenten nog veel winst te behalen in het sterker maken van de vrijwilligerscentrales en -steunpunten. Er is veel diversiteit in de capaciteit en kwaliteit. Sommige organisaties hebben 5 medewerkers in dienst, terwijl andere worden gerund door 2 vrijwilligers. Vaak is de centrale of het steunpunt onvoldoende toegerust voor het oppakken van de extra taken binnen de Wmo.

Het ministerie van VWS heeft daarom het project AVI 130 (Advies Vrijwillige Inzet in 130 gemeenten) gestart. Vrijwilligerscentrales in 130 gemeenten krijgen advies op maat over de mogelijkheden om hun serviceverlening uit te breiden. Belangrijke thema's waarop advies wordt gevraagd zijn onder andere:

- de samenwerking tussen gemeenten en vrijwilligerscentrales;
- het versterken van de relatie tussen de centrale, mantelzorgondersteuning en de vrijwillige thuishulp;
- behoeftepeiling onder vrijwilligersorganisaties over de ondersteuningsvraag en knelpunten;
- het bevorderen van de deskundigheid van vrijwilligers;
- de rol van de centrale bij het bevorderen van maatschappelijk betrokken ondernemen;
- het betrekken van specifieke doelgroepen in het vrijwilligerswerk, zoals jeugd of allochtonen.

Informele zorg

Om samenwerking tussen lokale partijen te bevorderen rondom het versterken en op elkaar afstemmen van het informele zorgaanbod kan ook een Platform Informele Zorg worden opgericht. Zie voor meer informatie de *Handreiking mantelzorgondersteuning in de Wmo* (info: www.eiz.nl).

Platform Informele Zorg

In Utrecht is een Platform Informele Zorg gestart, een van de proeftuinen binnen de Wmo. Dit Platform wordt gecoördineerd door de vrijwilligerscentrale Utrecht. Een belangrijk onderdeel van het PIZ is het meldpunt informele zorg, waar mantelzorgers, vrijwilligers en professionele hulpverleners melding kunnen maken van problemen die zij tegenkomen bij de mensen waarvoor zij zorgen. Het meldpunt bekijkt welke extra zorg of voorzieningen gewenst zijn. Dit gebeurt in samenspraak tussen de cliënt, welzijn, zorg, ouderenwerk, vrijwilligersorganisaties en de vrijwilligerscentrale.

Voor meer informatie: www.invoeringwmo.nl

4.1.3 Cliëntraden, patiëntenorganisaties en zelforganisaties

Gemeenten zijn verplicht burgers, cliëntgroepen en relevante organisaties te horen over beleidsplannen van de gemeente. In het kader van de Wmo zijn deze organisaties belangrijke gesprekspartners voor de gemeenten.

PC-organisaties en cliëntenorganisaties

Binnen de vrijwilligersorganisaties vormen de organisaties die belangen van groepen cliënten behartigen een aparte groep. Het gaat hierbij om patiënten- en consumentenorganisaties (PC-organisaties), gehandicaptenorganisaties, cliëntenraden- en platforms (zoals de 'cliënten in de GGZ'), ouderenbonden, en dergelijke. Ook op regionaal niveau zijn deze organisaties actief en bundelen ze hun krachten. De Regionale Patiënten/Consumenten Platforms vertegenwoordigen vele kleinere patiënten- en consumentenorganisaties in de regio en zijn voor veel gemeenten een factor om rekening mee te houden.

Vooraf ouderenbonden en gehandicaptenorganisaties zijn zeer actief binnen de gemeenten om er zorg voor te dragen dat mensen langer zelfstandig thuis kunnen blijven wonen. Om sterkere gesprekspartners te worden in de beleidsontwikkeling met de gemeente bundelen veel kleinere PC-organisaties en koepels hun krachten.

Krachtige spreekbuis

In 1996 heeft de gemeente Amsterdam vier Amsterdamse koepels van patiënten- en consumentenorganisaties gevraagd om te komen tot een samenwerkingsverband. Het bleek noodzakelijk om de positie van de patiënten- en consumentenverenigingen te versterken zodat deze de derdepartijrol konden vervullen naast zorgaanbieders en ziektekostenverzekeraars. In 1999 heeft dit geleid tot de Amsterdamse Bundeling Consumenten Zorgvoorzieningen (ABCZ). Voor de gemeente is het ABCZ sindsdien een belangrijk aanspreekpunt.

Multiculturele zelforganisaties

Multiculturele zelforganisaties (MZO's) behartigen de belangen van hun achterban. Ze dragen vaak bij aan sociale samenhang (denk aan Buurtvaderprojecten), preventieve ondersteuning van jongeren en hun ouders (opvoedingsvoorlichting, huiswerkbegeleiding, mentorprojecten) en de bestrijding van huiselijk geweld (voorlichting).

Via MZO's kan de gemeente in contact treden met soms moeilijk te bereiken groepen. Deze organisaties weten wat er leeft en speelt onder hun achterban, kunnen ze goed aanspreken in voor hen begrijpelijke taal en vormen zodoende een belangrijke brug. Voor de gemeente vormen ze een belangrijk kanaal om multiculturele groepen te ondersteunen bij het oplossen van problemen in de eigen groep. Ze worden dan ook frequent benaderd.

MZO's kunnen een belangrijke rol spelen in het bevorderen van burgerparticipatie van allochtonen. Ook kunnen ze voorlichting geven aan hun achterban. MZO's zijn vrijwilligersorganisaties. Het is dus belangrijk om hen net als andere vrijwilligersorganisaties mogelijkheden te bieden voor ondersteuning. Gemeenten kunnen met de MZO's afspraken maken over het uitvoeren van activiteiten die in het belang zijn van hun doelgroep en tegelijkertijd in het verlengde liggen van de Wmo-doelstellingen.

MZO beschouwen zich meestal niet als vrijwilligersorganisaties, of in ieder geval beschouwen de mensen die er werken zichzelf niet als vrijwilliger. Dit vraagt dus om een ander benadering om ze kwalitatief gelijkwaardig te kunnen ondersteunen als andere vrijwilligersorganisaties.

4.1.4 Provincies en regionale steunpunten

Het primaat van de uitvoering van de Wmo ligt bij gemeenten. Provincies blijven verantwoordelijk voor de ondersteuning van de sociale infrastructuur. De provinciale taken in het kader van de Wmo zijn

- het ondersteunen van gemeenten;
- het vormgeven van cliëntenparticipatie;
- bovenlokale verbindingen leggen;
- het op elkaar afstemmen van lokaal en regionaal vrijwilligersbeleid;
- het jeugdpreventiebeleid afstemmen met jeugdzorg.

Elke provincie heeft de beleidsvrijheid haar eigen kaders en prioriteiten te bepalen voor de ondersteuning en uitvoering van vrijwillige inzet in de Wmo. De uitvoerders van het provinciale beleid zijn de provinciale steunfunctieorganisaties. Zij ondersteunen het uitvoerende werk van gemeenten, organisaties en instellingen en bieden kennis en informatie door middel van trainingen en adviezen.

Centra voor Maatschappelijke Ondersteuning

De Centra voor Maatschappelijke Ondersteuning (CMO) zijn de provinciale steunfuncties voor welzijn. Subsidiëring door de provinciale overheid is niet langer vanzelfsprekend. Steeds vaker werken CMO's in opdracht van gemeenten of lokale maatschappelijke instellingen. Consulents en adviseurs van CMO's hebben in hun dagelijkse werk veel te maken met vrijwilligers(organisaties). Sommige CMO-adviseurs hebben zich gespecialiseerd in vrijwilligers(werk)beleid. Met name deze adviseurs zijn actief in het AVI 130 project (4.1.2).

4.2 Samenvatting

- Op lokaal niveau zijn veel lokale en regionale partners actief die in meer of mindere mate afhankelijk zijn van de inzet van vrijwilligers en zich bezighouden met werving en opleiding van vrijwilligers. Dit pleit voor een betere onderlinge afstemming en samenwerking.
- Bedrijven, zorginstellingen, scholen, kerken en moskeeën en bibliotheken zijn voor gemeenten interessante (nieuwe) partners voor het organiseren van vrijwillige inzet en het bereiken van kwetsbare groepen.
- Goed zicht krijgen op relevante lokale partners (wat doen ze, welke deskundigheid en welke behoeften hebben ze?) en deze partners betrekken in de discussie rondom de Wmo en vrijwillige inzet is noodzakelijk.

5 Lokale ontwikkelingen in relatie tot vrijwillige inzet en de Wmo

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk belichten we een aantal lokale ontwikkelingen die kansrijk zijn voor het versterken van vrijwillige inzet en voor het sluiten van nieuwe samenwerkingsverbanden tussen organisaties (zie hoofdstuk 4). In de tekst zijn beschrijvingen en weblinks te vinden van goede lokale praktijken.

5.2 Vermaatschappelijking van de zorg

In de zorg- en welzijnssector ligt steeds meer nadruk op 'vermaatschappelijking van de zorg', ofwel extramuralisering: patiënten die voorheen in een instelling werden geplaatst, worden nu 'buiten de muren' van de instelling verzorgd en wonen zelfstandig of onder begeleiding.

De wijk naar de gehandicapten

In de wijk Julianadorp (Den Helder) staat een woonzorgcomplex voor lichamelijk en verstandelijk gehandicapten. Tussen hun woonvoorzieningen in worden nu huizen gebouwd. Burgers worden dus uitgenodigd buur te worden van een medeburger met een handicap. Niet de gehandicapten de wijk in, maar de wijk naar de gehandicapten.

Een andere vorm van vermaatschappelijking van de zorg is *bemoeizorg*, die zich op 'zorgmijders' richt: mensen met psychische problemen en gedragsstoornissen die wel hulp nodig hebben, maar die niet zoeken of zelfs mijden. Hulpverleners stappen direct op deze mensen af en 'bemoeien' zich met hun leven. Vaak wordt onderdak, voedsel, en veiligheid gecombineerd met praktische hulp en psychiatrische behandeling.

De Hoek

In Utrecht is onlangs hostel De Hoek geopend. Dit is een permanente 24-uurs woonvoorziening voor 25 aan harddrugs verslaafde dak- en thuislozen. De bouw van het hostel is tot stand gekomen door samenwerking tussen het Leger des Heils, de gemeente Utrecht en woningcorporatie Bo-Ex. De zorg wordt gefinancierd door Zorgkantoor Agis.

www.legerdesheils.nl

Behandelaars en professionele hulpverleners worden steeds meer afgerekend op resultaten. Tijd voor gewone dagelijkse hulp hebben ze niet, daar zijn ze 'te duur' voor. Het zijn vrijwilligers die de broodnodige hulp bij alledaagse zaken moeten bieden, zoals het huishouden en de administratie, en af en toe iets leuks ondernemen met de cliënten. De nadruk op prestatieafspraken maakt bovendien dat behandelaars en professionele hulpverleners zich eerder gaan richten op cliënten met wie resultaten te behalen zijn. De hulp aan juist de meest kwetsbaren wordt dus minder aantrekkelijk, omdat het bij hen veel moeilijker is om die resultaten te bereiken.

Vrijwilligers vullen dat gat vaak op, professionals hebben daar geen tijd voor. Soms levert dat vruchtbare vormen van samenwerking op, zoals het project Toekomst in Balans. Toch is er ook een keerzijde aan deze medaille. Kwetsbare groepen raken soms te sterk afhankelijk van vrijwilligers, die daarmee het risico lopen de grenzen te overschrijden van professionele hulpverlening. Ook is er soms een tekort aan geschikte vrijwilligers om dergelijke intensieve vormen van vrijwillige hulp mogelijk te maken.

Toekomst in Balans

Toekomst in Balans is een project voor de opvang van vrouwelijke ex-gedetineerden. Professionals begeleiden deze vrouwen bij het zoeken van een woning en het vinden van werk. Daarbij werken ze nauw samen met vrijwilligers van Humanitas die zorgen voor aanvullende hulp, onder andere bij het inrichten van de woning en het vinden van een school, en die sociaal-emotionele opvang bieden bij kleine problemen die de vrouwen tegenkomen. De vrijwilligers leggen al contact met de vrouwen tijdens hun detentieperiode en bouwen zo een goed contact met hen op.

Bron: www.humanitas.nl

5.3 Multifunctionele organisaties

Het komt steeds vaker voor dat organisaties samengaan in één multifunctionele organisatie (MFO). Voorbeelden zijn:

- de Brede School, deze combineert het gewone reguliere onderwijs met (voor- en naschoolse) kinderopvang, sport en welzijnsvoorzieningen;
- gezondheidscentra, waar diverse eerstelijnsvoorzieningen zijn gevestigd, zoals de huisarts, fysiotherapeut, tandarts en de apotheek;
- het 'Kulturhus', een bundeling van culturele en educatieve voorzieningen op één locatie, zoals de bibliotheek, podia, de muziekschool en het filmhuis. Vooral op het platteland ontstaan dergelijke multifunctionele voorzieningen, die tevens fungeren als ontmoetingscentrum;
- woonzorg-servicezones, dit zijn voorzieningen die wonen, zorg (door professionals en vrijwilligers) met diensten (winkels, maaltijddiensten, klusdiensten) combineren. Deze voorzieningen zijn vaak gericht op senioren, maar ook op mensen met een handicap of een psychiatrische aandoening.

Multifunctionele organisaties hebben verschillende voordelen: de deelnemende instellingen kunnen hun diensten integraal en op elkaar afgestemd aanbieden en hoeven niet met elkaar te concurreren om cliënten of patiënten. Zij zijn kortom heel geschikt om lokaal maatwerk te bieden. Het delen van faciliteiten kan bovendien de kosten drukken.

Aan een deel van de multifunctionele voorzieningen zijn vrijwilligers verbonden. Ook geldt dat de besturen van deze organisaties dikwijls uit vrijwilligers bestaan. Wanneer verschillende organisaties fysiek dicht bij elkaar zitten, kunnen ze samenwerken bij het werven, begeleiden en het trainen van vrijwilligers. De provincie Flevoland heeft een handleiding geschreven over het opzetten van een multifunctionele voorziening op het platteland. Het werven en begeleiden van vrijwilligers is een speciaal aandachtspunt (de publicatie is te downloaden via www.flevoland.nl).

Kulturhus

In het 'Kulturhus' in Borne zijn een aantal belangrijke instellingen gehuisvest: het bureau vrijwilligers, de bibliotheek, het bureau inburgering, de muziekschool, het steunpunt informele zorg, welzijn ouderen en een theater. Dit verzamelpunt van voorzieningen is laagdrempelig. De voorzieningen in het 'Kulturhus' werken als backoffice van het zorgloket (gevestigd in het stadshuis). Samenwerking tussen de voorzieningen bij het 'vinden en binden' van vrijwilligers ligt door de nabijheid voor de hand.

www.borne.nl of www.kulturhus.nl

5.4 Vraaggericht werken

Veel organisaties in zorg en welzijn zijn gewend om aanbodgericht te werken. De Wmo vraagt echter om een gerichte afstemming van het voorzieningenaanbod op de vraag van de burger naar zorg en diensten. De organisaties zijn dus genoodzaakt om vraaggericht te werken. Deze verandering vereist vaak een complete denk- en cultuuromslag en raakt alle lagen van de organisatie en dus ook de vrijwilligers die er werken.

Om de vraaggerichte vorm van werken waar te maken zijn organisaties in welzijn en zorg op zoek naar werkbare methodieken en nieuwe vormen van samenwerking. Door de toenemende concurrentie tussen de instellingen en de komst van nieuwe organisaties zoals woningbouwverenigingen en private ondernemingen die zich op de markt van de maatschappelijke ondersteuning begeven, wordt de behoefte aan een andere werkwijze extra voelbaar. Het is daarom niet verwonderlijk dat de vraag naar deskundigheidsbevordering voor medewerkers en vrijwilligers van welzijns- en zorgorganisaties toeneemt. Gemeenten kunnen hierbij een belangrijke ondersteunende en faciliterende rol spelen. Ook hier liggen kansen voor het sluiten van nieuwe allianties. Bijvoorbeeld om een grand café dat mede gerund wordt door vrijwilligers, en waar verschillende groepen elkaar ontmoeten, ook open te stellen in het weekend en 's avonds (nu nog vaak beperkt mogelijk door de werktijden van welzijnswerkers) kan de horeca ingeschakeld worden.

Helpende handen nodig!

Een kamp, een toernooi, overblijven op school, een luisterend oor: allemaal activiteiten waarvoor vrijwilligers nodig zijn. Diverse organisaties, zoals scholen en sportverenigingen, maar bijvoorbeeld ook de buurt zijn afhankelijk van de inzet, betrokkenheid en bereidheid van ouders, leden en bewoners. Vroeger ging dat vanzelf: je kende elkaar en het was vanzelfsprekend om je handen af en toe uit de mouwen te steken voor je club of buurt. Tegenwoordig is het vinden en binden van helpende handen niet meer zo makkelijk: mensen hebben het steeds drukker en zijn meer op zichzelf gericht. Organisaties moeten dus meer moeite doen om vrijwilligers te werven, maar door een groeiend vrijwilligerstekort ontbreekt juist daarvoor de tijd: een vicieuze cirkel.

Bron: folder Bronmethodiek

Vraaggericht kijken naar vrijwilligers

Bij vraaggericht werken gaat het ook om beter zicht te krijgen op wat vrijwilligers willen. Dit is zowel van belang uit het oogpunt van het werven van geschikte vrijwilligers als voor het voorkómen van overbelasting van vrijwilligers.

Wanneer er te weinig geschikte vrijwilligers zijn, kan de druk op de aanwezige vrijwilligers te groot worden en neemt het risico van overbelasting toe. Een oplossing daarvoor is het werken met 'tandems': twee vrijwilligers zijn samen verantwoordelijk voor een bepaalde klus of taak. Daardoor kunnen ze op elkaar terugvallen als dat nodig is.

Hoewel onderzoeken van het Sociaal Cultureel Planbureau hebben laten zien dat de vrijwillige inzet in de afgelopen decennia niet echt minder is geworden, is wel de wijze van inzet van vrijwilligers veranderd. Zo willen ze vaak liever duidelijk afgebakende klussen doen voor een korte periode en niet jarenlang verbonden blijven aan dezelfde organisatie.

Vrijwilligers zelf zijn ook verschillend in wat zij wensen (motivaties). Sommigen zoeken vooral sociaal contact, of een daginvulling, terwijl anderen vrijwilligerswerk zien als een manier om werkervaring op te doen. Dit geldt bijvoorbeeld voor jongeren die nog moeten starten op de arbeidsmarkt (maatschappelijke stage) of voor werklozen die worden ingeschakeld in het kader van sociale activering. Weer anderen willen graag iets nieuws leren. Het expliciet maken van de verwachtingen en behoeften van de vrijwilliger maakt het makkelijker een passend aanbod van werk te doen.

Cognitief en emotioneel interessant

Een toenemend aantal vrijwilligers – zowel jongeren als ouderen – zet zich in voor risicjongeren, chronisch zieken, mensen met een psychiatrische problematiek, mensen die binnen afzienbare tijd zullen sterven en gezinnen met opvoedingsproblemen. Mensen die kiezen voor deze vorm van vrijwilligerswerk willen geen *vrijwilligers-junk jobs*, maar vrijwilligerswerk dat zowel cognitief als emotioneel interessant is (onderzoek in het kader van het project *Welzijn versterkt Burgerschap*¹¹,

Bron: TSS, special Wmo, 1-2-2007

Vraag van jongere vrijwilligers

Uit een interview met de gemeente Groningen blijkt dat jongeren de volgende wensen hebben ten aanzien van vrijwillige inzet:

- laag verplichtend karakter (je moet kunnen afzeggen);
- kortere periodes (geen lintje voor 10 jaar penningmeester);
- lagere uren inzet per week (het moet niet op werk lijken);
- variatie in klussen (niet iedere week voorlezen aan bejaarden);
- het moet leuk op je cv staan (liever zeehondjes en daklozen redden dan voorlezen).

Jongeren klussen voor ouderen

Hulp bij kleine klusjes in huis is voor zelfstandig wonende ouderen vaak moeilijk te krijgen. De vrijwilligerscentrale Zaanstad kwam op het idee de klusvrijwilligers eens in een jongere leeftijdsgroep -- leerlingen van het voortgezet onderwijs – te zoeken. Een project dat vele klussen klaart en ondertussen een generatiekloof overbrugt.

Meer info: www.movisie.nl

Noot 11 In *Welzijn versterkt burgerschap* werken Movisie (voorheen NIZW Sociaal beleid), de MO groep, CMO-net, Verdiwell, het LCGW, de VNG en PO met elkaar samen. Het verkennende onderzoek resulteert medio 2007 in een handreiking. Zie ook www.welzijnversterkt.nl.

Vraaggerichte werving

Burgers kunnen actief worden gestimuleerd om zich als vrijwilliger in te zetten. Veel vrijwilligers noemen als reden waarom ze vrijwilligerswerk zijn gaan doen dat ze persoonlijk zijn gevraagd om een bepaalde klus of taak op zich te nemen. De Bronmethodiek en het project Bijspringer zijn op dit gegeven gebaseerd. De tweede succesfactor van deze twee methodieken is dat wordt aangesloten bij de talenten, behoeften en mogelijkheden van burgers om vrijwilligerswerk te verrichten.

Terug naar de Bron

De Vrijwilligerscentrale in Arnhem heeft de vraaggerichte Bronmethodiek ontwikkeld. Deze methodiek heeft 2 doelen:

- 1 Het vergroten van de betrokkenheid van de achterban van organisaties zoals scholen (ouders van leerlingen), sportverenigingen (ouders, familie en vrienden) en zorginstellingen (idem).
- 2 Het activeren van deze achterbannen tot het verrichten van vrijwilligerswerk.

Bij de uitvoering kan een onderscheid worden gemaakt in een enkelvoudig traject (toegepast in één organisatie) en een meervoudig traject (organisaties werken op wijkniveau samen aan de uitvoering van de Bronmethodiek en verwijzen naar elkaar door).

In de kern bestaat de bronmethodiek uit persoonlijke gesprekken voor en door mensen uit de achterban van een organisatie. De belangrijkste uitkomsten van de gesprekken worden ingevoerd in een database, waarna het 'matchen' kan beginnen.

Voor meer info: www.vrijwilligerscentralearnhem.nl

De Bijspringer zoekt naar vrijwilligers en vrijwilligersbanen in Friese dorpen.

De stichting Scala, een lokale organisatie voor zorg en welzijn, is in een paar Friese dorpen van start gegaan met het project de Bijspringer. Een dorpsbewoner heeft alle volwassen inwoners van het dorp gevraagd naar mogelijkheden, wensen en bereidheid om vrijwilligerswerk te doen. Een andere dorpsgenoot heeft lokaal actieve organisaties benaderd met de vraag of ze vacatures voor vrijwilligerswerk hadden.

Wie via de Bijspringer aan het werk wil, gaat samen met een begeleider op zoek naar een geschikte vrijwilligersbaan; de vrijwilliger staat hierbij centraal.

Voor meer info: www.scala-welzijn.nl

5.5 Gebiedsgerichte benadering

In het verleden zijn in het kader van het vergroten van de leefbaarheid veel trajecten gestart op wijk- en buurtniveau. Leefbaarheid werd daarbij vooral opgevat als het 'schoon, heel en veilig' maken van de buurt. In het kader van het traject *Onze Buurt aan Zet* van BZK werkten gemeenten samen met burgers en lokale instellingen (zoals politie) aan het verbeteren en veiliger maken van de buurt. Het werven van vrijwilligers was tevens inzet van deze aanpak, die in veel gemeenten zeer succesvol is geweest.¹² Burgers blijken gemakkelijker over te halen om te participeren wanneer het gaat om de eigen buurt of straat, dat is namelijk overzichtelijk en dichtbij.

Noot 12 *Eindevaluatie Onze Buurt aan Zet*, Verwey-jonker Instituut, april 2006.

Wijkverbetering krijgt ook in het nieuwe regeerakkoord een prominente plek. Er is zelfs een projectminister aangesteld om ervoor te zorgen dat sociaal en fysiek geïnvesteerd gaat worden in probleemwijken.

In het kader van de Wmo krijgt leefbaarheid een extra dimensie. Naast het 'schoon, heel en veilig' adagium komt ook de 'zorgzame' buurt in beeld: de sociale veiligheid in de wijk of buurt waardoor het ook voor kwetsbare burgers (ouderen, chronisch zieken en mensen met een beperking) mogelijk is zelfstandig thuis te blijven wonen.

Ook hier kan een gebiedsgerichte aanpak soelaas bieden. Het is namelijk veel eenvoudiger om hulp of steun te bieden aan anderen wanneer dit op loopafstand is van het eigen huis. Je houdt makkelijker een oogje in het zeil en waarschuwt een professional (signaalfunctie) wanneer het gaat om mensen die vlakbij wonen.

'Ouderenproof'

Het project 'Is uw gemeente "ouderenproof"? Ouderen in dialoog met lokale overheden' geeft landelijk navolging aan een Brabants initiatief. De afgelopen jaren heeft het [PON in Noord-Brabant](#) samen met het projectbureau Vitaal Grijs van de provincie Noord-Brabant, met dit initiatief de juiste snaar weten te treffen om ouderen te betrekken bij het meedenken over het lokale ouderenbeleid en hun eigen woon- en leefomgeving. Een simpele werkwijze met een eenvoudige (financiering)structuur maakt veel ouderen enthousiast en laat hen daadwerkelijk meedoen om hun eigen wijk leefbaarder te maken. In verschillende gemeenten waaronder Tilburg en Delft wordt dit project met succes uitgevoerd.

Meer info via www.ouderenproof.nl

In het kader van de Wmo en vrijwillige inzet is het voor veel gemeenten een uitdaging om het informele aanbod van zorg en welzijn (vriendendiensten, klussendiensten, buddyzorg, enzovoort) goed af te stemmen op het formele aanbod.

Het ministerie van VWS is in 2003 al een aantal gemeentelijke pilots gestart in het kader van het eerste prestatieveld binnen de Wmo. In de gemeenten Groningen, Enschede en Waalwijk is de laatste twee jaar al ervaring opgedaan met dit prestatieveld. Zie voor meer info: www.invoeringwmo.nl en verder in de kaders binnen deze handreiking.

Een gebiedsgerichte aanpak leent zich goed voor het stimuleren van kleinschalige initiatieven van burgers, maar ook van het bedrijfsleven en lokale ondernemers zoals winkels. Dit komt het best tot zijn recht wanneer de gemeente op wijk- of buurtniveau samenwerkt met lokale organisaties, vrijwilligersorganisaties en bewoners. Uit de evaluatie van *Onze Buurt aan Zet* bleek dat burgerinitiatieven een duurzamer karakter krijgen als de projecten worden ingebed in een structurele wijkaanpak waarbij voortdurende gerichtheid is op verbetering van de buurt in samenwerking met bewoners.

Buurtbemiddeling voor een leefbare buurt

Buurtbemiddeling is een instrument waarmee een buurt gezond en vitaal gemaakt kan worden. Buurtbemiddeling is daarmee ook een methode om binnen te komen in bepaalde wijken en buurten. In Rotterdam worden hierbij vooral buurtbewoners zelf ingezet. In andere steden worden hiervoor vaak mensen uit andere buurten of mediators (erkende professionals) ingezet. Om buurtbemiddeling succesvol te laten zijn is het nodig dat:

- voldoende mensen en (professionele) organisaties deelnemen aan buurtbemiddeling;
- buurtbemiddeling goed wordt georganiseerd;
- er samenhang is met andere trajecten en programma's van de betrokken professionele organisaties (zoals afstemming met schuldsanering of het huisuitzettingsbeleid van corporaties).

Bron: *Buurtbemiddeling Rotterdam, het investeren in betrokkenheid van burgers*, L.Meijs en B. Dellemam, nov. 2006. Zie: www.buurtbemiddeling.org

De wijkaanpak

Een manier om buurtbewoners te betrekken bij de wijk en hen te stimuleren om vrijwilligerswerk te gaan doen, is door wijkteams te vormen van burgers en hen een wijkbudget te geven waar ze zelf verantwoordelijk voor zijn. De bewoners staan centraal en de gemeentelijke organisatie en de partnerorganisaties zijn ondersteunend voor de zelfwerkzaamheid van de bewoners. Veel ervaring met de wijkaanpak is onder andere opgedaan in Deventer, Delft en Gouda.

DOP in Waspik

In de dorpskern Waspik wordt gewerkt aan een Dorpsontwikkelplan, of DOP. Bewoners hebben samen 'gedroomd' over hoe ze willen dat Waspik er in 2020 uitziet. Ze hebben input gekregen van de gemeente en andere professionals over de problemen en kansen die zij in het dorp zien. Daarna zijn de bewoners aan de slag gegaan en hebben in zes groepen gewerkt aan onderwerpen als 'jeugd, 'veiligheid', 'ondersteuning van elkaar' en 'benutten accommodaties'.

www.invoeringwmo.nl

Een gebiedsgerichte aanpak kan als nadeel hebben dat in veel buurten en wijken steeds opnieuw het wiel wordt uitgevonden en dat er langs elkaar heen wordt gewerkt. Soms kunnen in aangrenzende wijken vergelijkbare initiatieven ontstaan die gebaat zijn bij samenwerking. Soms ook zijn wijken te klein om in alles te voorzien wat nodig is en is het een en ander te halen in aangrenzende wijken of buurten. De gemeente Den Haag heeft daarom een vrijwilligersconferentie belegd voor de stad.

Behoeften op wijkniveau inventariseren via vrijwilligersconferentie

De jaarlijkse vrijwilligersconferentie van de gemeente Den Haag stond in 2006 in het teken van het vrijwilligerswerk in de buurt of wijk. Men inventariseerde wat er al gebeurde en besprak hoe organisaties in de wijk elkaar konden versterken en daardoor de leefbaarheid voor *alle* bewoners, jong en oud, autochtoon en allochtoon, vergroten. De Conferentie bood tevens de gelegenheid om direct met andere organisaties en de gemeente afspraken voor de toekomst te maken en partnerschappen aan te gaan.

Meer info www.hofnet.nl

Buurtzorg

Buurtzorg sluit aan op de gebiedsgerichte aanpak ter verbetering van de leefbaarheid in buurten en wijken. Daarbij besteedt Buurtzorg, aanvullend op veel buurtparticipatieprojecten, in het bijzonder aandacht aan het betrekken van kwetsbare groepen ten gevolge van een handicap of ouderdom. Niet zozeer als hulpvrager in de buurt, maar als gelijkwaardige betrokken medeburger die eveneens wat te bieden heeft. Buurtzorg wil bereiken dat fitte en minder fitte burgers met elkaar in contact komen en gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen voor de eigen woonomgeving. Professionele ondersteuning is daarbij onontbeerlijk.

Uitgangspunten buurtzorg:

- iedereen in de buurt of wijk moet zich daar thuis kunnen voelen, ook mensen met een lichamelijke, psychische, verstandelijke of sociale beperking;
- buurtbewoners participeren op gelijkwaardige wijze in buurtzorg;
- buurtzorg gaat om het stimuleren van laagdrempelige contacten in de wijk om bewoners met beperkingen te ondersteunen;
- ontmoeting staat centraal door activiteiten die op een eenvoudige manier worden georganiseerd. Hierbij wordt zoveel mogelijk gebruikgemaakt van bestaande mogelijkheden. Buurtbewoners met en zonder handicap organiseren zo veel mogelijk zelf;
- buurtbewoners met of zonder handicap zijn bij het initiatief betrokken op basis van wederzijds respect voor elkaars mogelijkheden.

Een manier om dit te bereiken is het organiseren van ontmoeting waarbij buurtbewoners zelf ook de organisatie van de ontmoeting ter hand nemen.

Voorbeeld IJburg

In IJburg zijn naar aanleiding van het project Buurtzorg begeleid door Movisie, op initiatief van bewoners een wandelclub en eetclub gestart. De bewoners onderhouden die initiatieven zelf, waarbij ze kunnen terugvallen op een professional indien nodig.

Ruilsystemen

Een Let's-systeem is een gesloten kring van mensen die onderling diensten en goederen aan elkaar aanbieden en van elkaar vragen. Let's-systemen bestaan al langere tijd en zijn over de hele wereld verspreid. Ze voorzien in een universele behoefte tot ruilen zonder commerciële belangen, iets doen voor een ander en tegenwicht bieden aan de markteconomie. Er zijn meestal geen professionals in het spel; burgers onderling zetten het systeem op en 'runnen' de organisatie. Voor het uitwisselen van de diensten hebben zij een eigen valuta (bijv: noppus, sterren, druppels). De uitwisseling van vraag en aanbod vindt plaats via een folder, krantje, gids of internetsite. Zo kunnen mensen onderling contact leggen en naar hartelust ruilen met elkaar. Net als in de gangbare economie is een uur schilderen 'duurder' dan een uur voorlezen. Het systeem is niet specifiek gericht op het betrekken van mensen die niet goed voor zichzelf op kunnen komen, zoals vaker het geval is bij bijvoorbeeld gehandicapten en ouderen.

Asielzoekers en Let's in Woudrichem

In Woudrichem was het betrekken van asielzoekers bij de lokale gemeenschap het hoofddoel van sociaal beleid. Hier bleek dat het met goede begeleiding vanuit de Let's kring mogelijk was om asielzoekers op te nemen in het systeem en daarmee meer te integreren in de lokale gemeenschap.

www.woudrichem.nl

Bij TimeBank gaat het uitsluitend om het ruilen van tijd. Elk uur dat iemand zich inzet, wordt gewaardeerd met bijvoorbeeld een roosje (ook wel uurtje, tijdje, of steentje). Een uur oppassen of voorlezen is bij de TimeBank evenveel waard als een uur computerhulp. De koppeling van vraag en aanbod gaat bij dit project via een website. Bewoners kunnen hierop hun vraag en aanbod plaatsen op het gebied van gezamenlijke activiteiten of onderlinge hulp. Dit kan zonder tussenkomst van de organisatie; deelnemers hoeven zich vooraf niet te melden of lid te worden. Mensen die daar behoefte aan hebben, kunnen vanuit de TimeBank wel ondersteuning krijgen bij het vertrouwd raken met het systeem, het profileren van hun aanbod of het leggen van contact met een aanbieder. Bij TijdVoorElkaar (TVE), de eerste Nederlandse TimeBank die vorig jaar in Utrecht Zuid werd opgezet, is daarvoor hulp van een van de stafleden beschikbaar. Met deze extra voorzieningen lijkt TVE erin te slagen om ook kwetsbare mensen te betrekken bij de buurt. Zij worden in dit systeem niet eenzijdig gezien als hulpvrager, maar worden ook aangesproken als hulpgever. Een oude dame kan prima kinderen voorlezen en een gehandicapte kan ook voor de poezen van de burens zorgen. Dat versterkt deelnemers in hun eigenwaarde en vergroot hun zelfredzaamheid.

5.6 Samenvatting

- Er zijn veel lokale ontwikkelingen (vermaatschappelijking van de zorg, gebiedsgericht werken, etc.) die kansrijk zijn voor het versterken van vrijwillige inzet.
- Voor gemeenten is het van belang deze lokale ontwikkelingen en kansen te inventariseren met het veld.
- Onderscheid, samenhang en afstemming tussen formele en informele zorg voor gemeenten is een grote uitdaging voor gemeenten.
- Grenzen tussen formele aan- en informele aanbod moeten goed worden bewaakt, anders komt de vrijwilliger in de knel.
- Er is sprake van overlap en ook witte vlekken in aanbod informele voorzieningen.
- Vrijwilligers in de zorg moeten stevig in hun schoenen staan en een goede opleiding krijgen. Deskundigheidsbevordering van vrijwilligers moet hoog op de agenda staan.
- Een gebiedsgerichte aanpak biedt gemeente en lokale instellingen veel mogelijkheden voor het vraaggericht activeren van burgers en werven van vrijwilligers. Samenwerking tussen lokale sleutelorganisaties (zoals welzijn en vrijwilligerssteunpunt) en burgers kan hierdoor gestimuleerd worden.
- Burgerinitiatieven krijgen een duurzamer karakter als de projecten worden ingebed in een structurele wijkaanpak die erop is gericht om de buurt in samenwerking met burgers te verbeteren.

6 Stappenplan Wmo en vrijwillige inzet

In dit hoofdstuk staat beschreven hoe gemeenten in 9 stappen kunnen komen tot een concreet plan van aanpak rondom vrijwillige inzet. Kijk voor meer informatie op www.beleidsplanwmo.nl.

Stap 1 **Formuleren van een visie/grondhouding (met interne afdelingen en politiek)**

De eerste stap is bepalen 'waar het heen moet' in uw gemeente met vrijwillige inzet in het kader van de Wmo. Op basis van de typetest (bijlage 2) kunt u met een aantal ambtenaren en bijvoorbeeld raadsleden een discussie voeren over hoe u vrijwillige inzet ziet in relatie tot de Wmo en welke positie de gemeente wil innemen tot het veld.

De visie die u uiteindelijk ontwikkelt omvat minimaal uitspraken over de regierol van de gemeente (dirigent of op afstand) en de beslissing om te kiezen voor een 'smalle' (meer instrumentele insteek) dan wel 'brede' benadering. Uiteraard zijn ook combinaties mogelijk (hoofdstuk 3). Geef verder aan hoe de regierol van de gemeente concreet tot uitdrukking komt in de 5 S-en: situeren, stimuleren, steun creëren, sturen en structureren (hoofdstuk 2).

Daarnaast kan in de visie een aantal uitgangspunten worden geformuleerd die de grondhouding van de gemeente verder uitdragen. Denk bijvoorbeeld aan:

- het belang dat de gemeente hecht aan vrijwillige inzet binnen de Wmo;
- het al dan niet vrijmaken van extra middelen voor dit beleidsveld;
- de positie van vrijwillige inzet in de gemeentelijke organisatie (zelfstandig werkterrein of geïntegreerd);
- samenwerking tussen de relevante beleidsvelden om integraal beleid tot stand te brengen;
- de plaats van mantelzorg in relatie tot vrijwillige inzet;
- de raakvlakken met andere prestatievelden;
- het betrekken van burgers en lokale partijen (wie, wanneer, met welk doel?).

Tot slot kunnen in de visie inhoudelijke thema's worden benoemd die extra aandacht nodig hebben en in de uitwerking moeten worden meegenomen, bijvoorbeeld de noodzaak tot het werven van bijzondere doelgroepen voor vrijwillige inzet.

Stap 2 **Inventarisatie van het huidige beleid en relevante ontwikkelingen.**

Doel van stap 2 is een beknopt overzicht te krijgen van wat de gemeente tot nu toe heeft bewerkstelligd op het terrein van vrijwillige inzet, hoe dit wordt gewaardeerd en vooral in welke verhouding dit staat tot de Wmo doelen en prestatievelden. Misschien zijn er in het recente verleden onderzoeken gedaan (zoals vrijwilligersmonitor CIVIQ/Movisie) die een goed overzicht geven van de effecten en de gewenste richting van het gemeentelijke beleid voor de vrijwilligersorganisaties.

Als recent onderzoek ontbreekt, is het aan te bevelen een kleine inventarisatie te doen onder de interne afdelingen die te maken hebben met vrijwilligers (welzijn, jeugd, ouderen, sociale zaken) en onder belangrijke sleutelfiguren en samenwerkingspartners op dit gebied (de vrijwilligerscentrale, de vrijwilligersraad, de welzijnsorganisatie en/of het steunpunt mantelzorg).

Belangrijke vragen voor deze fase zijn:

- wat is het gemeentelijke beleid tot nu toe geweest en wat zijn de effecten daarvan? (Kijk naar eventuele TSV-projecten en/of andere beleidsprioriteiten uit het verleden.)
- wat zijn de sterke en zwakke kanten van het beleid in onze gemeente, ofwel: wat kunnen we behouden en verder uitwerken, wat kan beter?
- welke kansen en bedreigingen biedt de Wmo voor vrijwillige inzet in onze gemeente (zie hoofdstuk 2)?
- welke (Wmo gerelateerde) ontwikkelingen zijn relevant in onze gemeente die vragen om een versterkte inzet van vrijwilligers (zie hoofdstuk 5)?
- welke doelgroepen verdienen extra aandacht bij het werven van vrijwilligers?
- hoe is vrijwillige inzet vertegenwoordigd in de organisatie rondom de Wmo (projectgroep, klankbordgroep, werkgroepen, is er een vrijwilligersraad etc.)?

Stap 3 Zicht krijgen op (behoeften en wensen van) het veld

Belangrijke vragen in deze fase zijn:

- wat zijn voor de gemeente de meest relevante betrokkenen (stakeholders) met betrekking tot vrijwillige inzet (zie ook uitkomsten huidig beleid en lokale ontwikkelingen) en de Wmo?
- welke nieuwe partners kunnen interessant zijn (zie hoofdstuk 4)?
- welke wensen heeft het veld over vrijwillige inzet in het kader van de Wmo en welke prioriteiten worden daarbij genoemd?
- welke kansen en bedreigingen signaleren de organisaties?
- welke behoefte aan deskundigheidsbevordering is er?
- hoe staat het met de lokale infrastructuur (capaciteit, kwaliteit van de ondersteuning)? Wie doet wat?
- hoe ziet het informele (hulp) aanbod van voorzieningen en diensten zorg en welzijn in de gemeente eruit? (Wat gebeurt er allemaal, is er een overzicht, wie doet wat voor wie, welke knelpunten c.q. wensen ter verbetering van het aanbod zijn er?)
- hoe zit het met de communicatie tussen diverse vrijwilligers(organisaties) binnen de driehoek wonen, zorg en welzijn onderling?
- hoe kan de samenwerking met deze partners worden geformaliseerd waardoor structureel overleg mogelijk wordt?

Contact leggen met het veld en de behoefte-inventarisatie kan op velerlei manieren. Interactieve sessies, een enquête, gesprekken met sleutelvertegenwoordigers, gesprekken met de wethouder en de raad. U kunt het allemaal wel bedenken. Zaak is om de vrijwilligers(organisaties) te laten weten dat de gemeente bezig is met het ontwikkelen van nieuw beleid en dat hun behoeften daarbij serieus worden genomen.

Stap 4 Samen zicht krijgen op behoeften, interactie met burgers

In deze fase is het belangrijk om de belangrijkste burgeroverlegorganen, cliënten- en belangengroepen (zoals de seniorenraad) en bijvoorbeeld de wijkplatforms, leefbaarheidgroepen en multiculturele zelforganisaties te horen over hun ideeën, wensen en behoeften ten aanzien van ondersteuning van vrijwillige inzet. Ook hier geldt dat het belangrijk is dat u duidelijk maakt aan de vertegenwoordigers van burgers en vrijwilligers hoe belangrijk hun mening over en betrokkenheid bij dit onderwerp is. Ook is het van belang hierbij aan te geven hoe deze groepen in het vervolg betrokken wordt bij het nemen van beleidsbeslissingen die van invloed zijn op deze groepen.

Stap 5 Formuleren van uitgangspunten en doelstellingen (bestuurlijk)

In dit stadium worden op basis van stap 1 t/m 4 de uitgangspunten en doelstellingen van het beleid geformuleerd.

Tips voor het formuleren van doelstellingen:

- Maak ze SMART (specifiek, meetbaar, actueel, realistisch en tijdgebonden); voorbeeld: benoem het aantal jongeren dat u het komende jaar wilt interesseren voor vrijwilligerswerk, of het aantal burgerinitiatieven dat u graag van de grond ziet komen.
- Koppel aan elk doel een concreet resultaat en beschrijf waar dit resultaat aan moet voldoen. Werk voor complexe resultaten een gedetailleerd plan van eisen uit.
- Koppel aan elk doel en resultaat een prestatie-indicator aan de hand waarvan in de toekomst effecten kunnen worden geëvalueerd.

Om voldoende draagvlak te creëren is het zaak de prioriteiten in de doelstellingen samen met de lokaal betrokken partners en uiteraard de burgers vast te stellen. Ook is het raadzaam in een vroeg stadium duidelijkheid te geven over het beschikbare geld voor de uitvoering van het beleid.

Stap 6 Maken integraal plan van aanpak

Als de richting van de toekomst duidelijk is, kan een plan van aanpak worden uitgewerkt. Aandachtspunten voor de inhoud van een dergelijk plan zijn:

- visie van de gemeente op vrijwillige inzet binnen de Wmo
- doelen van het toekomstige beleid
- verwachte resultaten
- prestatie-indicatoren
- betrokken partners
- visie op rol gemeente en rollen andere betrokkenen
- concrete activiteiten die uitgevoerd gaan worden
- planning
- begroting
- menskracht, taak- en werkverdeling (wie doet wat?)
- verantwoordelijkheden en bevoegdheden
- evaluatie
- communicatie
- terugkoppeling resultaten
- borging (hoe houden we goede resultaten vast, hoe continueren we succesvolle activiteiten)

Het komt het draagvlak ten goede als de belangrijkste sleutelfiguren uit het veld en vertegenwoordigers van burgers worden betrokken bij de vaststelling van het plan van aanpak.

Stap 7 Afspraken vastleggen met uitvoerende instellingen

Het is belangrijk dat u prestatieafspraken met betrokken partijen over hun bijdrage aan de uitvoering nauwkeurig en concreet geformuleerd vastlegt. De gemeente weet dan waar ze lokale partners op kan aanspreken, de partners weten wat ze van de gemeente mogen verwachten. Ook tussen organisaties onderling kan een samenwerkingsovereenkomst of convenant helderheid bieden. Het is zinvol dit besluit tot samenwerken bekend te maken, zodat andere partijen er (direct) van op de hoogte zijn.

Stap 8 Uitvoering

Tijdens de uitvoeringsfase is het cruciaal dat de gemeente belangstelling toont voor de voortgang en daarom regelmatig overleg voert met de partijen (wat gaat goed, wat niet), desgewenst meedenkt over oplossingen in geval van problemen, en het beleid en gemaakte afspraken met betrokkenen zodanig bijstelt. Ook is het van belang dat de gemeente regelmatig zijn/haar gezicht laat zien op bijeenkomsten, feestjes en partijen, e.d.

Stap 9 Procedures met betrekking tot evaluatie, bijstelling

De overheid vraagt van gemeenten eenmaal per 4 jaar verantwoording op de prestatievelden van de Wmo. Wij bevelen aan met de evaluatie van (deel) plannen van aanpak op afzonderlijke prestatievelden of thema's niet 4 jaar te wachten.

Een jaarlijkse toetsing van beleid is zeker aan te bevelen. Indien goede prestatie-indicatoren zijn opgesteld, kan van tevoren worden bepaald op welke wijze en met welke regelmaat effectevaluaties kunnen worden uitgevoerd. Om werk te besparen is het aan te bevelen aan te sluiten bij lopende onderzoeken zoals de leefbaarheidmonitor en de nulmeting Vrijwillige Inzet van CIVIQ/Movisie.

Daarnaast kan proces- en effectinformatie over beleid worden verzameld door regelmatig burgerpanels, dorpsraden, cliëntenraden en andere advies- en overlegorganen te raadplegen.

Is er een vrijwilligerscentrale of -steunpunt of een vrijwilligersraad, dan is een tussentijdse evaluatie zeker aan te bevelen.

Bijlage 1 Wet maatschappelijke ondersteuning

In deze bijlage geven we op hoofdlijnen informatie over de Wet maatschappelijke ondersteuning. Veel meer informatie over de Wmo is te vinden op de websites van het ministerie van VWS en landelijke ondersteuningsorganisaties. Zie bijlage 4 voor websitelinks.

Waarom gekozen is voor een nieuwe wet

Vergrijzing, culturele integratie, individualisering en steeds minder werkenden ten opzichte van het aantal (deels) afhankelijken zoals kinderen, gehandicapten, chronisch zieken, psychiatrische patiënten en ouderen, vragen om een nieuwe balans in verantwoordelijkheden, zowel tussen burgers en overheid als tussen overheden en ook tussen burgers onderling.

Voorkomen moet worden dat deze ontwikkelingen een onbetaalbare druk op de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) leggen. Dit leidt ertoe dat het sociale kapitaal moet worden gekoesterd en versterkt.

Het belangrijkste oogmerk van deze wet is door middel van samenhangend beleid participatie van alle burgers mogelijk te maken en te bevorderen, uitgevoerd dicht bij de burgers door een daarvoor goed toegeruste gemeente.

Inhoud van de wet

De Wmo is met ingang van 1 januari 2007 van kracht geworden. Vanaf dat moment zijn gemeenten verantwoordelijk voor alles wat in deze wet is geregeld. In de Wmo worden enkele bestaande wetten samengevoegd: de Wvg (Wet voorzieningen gehandicapten), de Welzijnswet uit 1994, het deel huishoudelijke verzorging uit de AWBZ en het deel openbare geestelijke gezondheidszorg uit de Wcpv (Wet collectieve preventie volksgezondheid). Daarnaast is voorgesteld om vijf subsidieregelingen onder de Wmo te brengen:

- 1 subsidieregeling diensten bij wonen met zorg, en begeleiding instellingen voor maatschappelijke opvang;
- 2 initiatieven openbare geestelijke gezondheidszorg;
- 3 zorgvernieuwingsprojecten GGZ (ZVP-regeling);
- 4 de regeling CVTM (Coördinatie Vrijwillige Thuiszorg en Mantelzorgondersteuning).

Doel van de wet

De Wmo maakt de gemeente verantwoordelijk voor de maatschappelijke ondersteuning. De wet heeft een inhoudelijk en een bestuurlijk doel.

Het *inhoudelijke* doel is dat gemeenten ervoor zorgen dat alle inwoners maatschappelijk kunnen meedoen. Dit geldt ook voor kwetsbare groepen zoals chronisch zieken, gehandicapten en ouderen.

Het *bestuurlijke* doel is gemeenten meer ruimte en mogelijkheden te bieden eigen invulling te geven aan de maatschappelijke ondersteuning op lokaal niveau.

Prestatievelden in de Wmo

In de Wmo is het overkoepelende thema 'Maatschappelijke ondersteuning' uitgewerkt in negen prestatievelden. Gemeenten moeten deze prestatievelden op lokaal niveau verder invulling geven. Hierin krijgen ze beleidsvrijheid. De keuzes maken ze in samenspraak met lokale partners en met burgers.

- 1 *Het bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten.*
De gemeente heeft veel vrijheid om op lokaal niveau invulling te geven en prioriteiten te stellen. Sociale samenhang kan bijvoorbeeld worden bevorderd door het creëren van ontmoetingsplekken zoals een buurthuis of een wijkcentrum waar zorg en welzijnsactiviteiten gekoppeld zijn.
Leefbaarheid kan worden omschreven als het wonen in een prettige en veilige omgeving. Het voorzieningenniveau in een wijk bepaalt voor een groot deel hoe de leefbaarheid door bewoners wordt ervaren.
Het bevorderen van sociale samenhang en leefbaarheid staat niet op zichzelf, maar raakt ook aan sectoren als wonen, ruimtelijke ordening, veiligheid en economie.
Een belangrijk aandachtspunt is de deelname van specifieke groepen aan de samenleving. Voor gemeenten ligt hier de taak voorwaarden te creëren (door en voor bewoners) om deelname te bevorderen.
- 2 *Op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen met problemen met opgroeien en van ouders met problemen met opvoeden.*
Het gaat hierbij voornamelijk om jeugdigen waarbij sprake is van een verhoogd risico op ontwikkelingsachterstand, schooluitval of criminaliteit. In andere wetgeving zoals de Wet op de jeugdzorg, de Wcpv (Wet collectieve preventie volksgezondheid) en de leerplichtwet zijn taken vastgelegd. Van gemeenten wordt verwacht dat zij voldoende maatregelen nemen om problemen te voorkomen of in een zo vroeg mogelijk stadium te signaleren, te zorgen voor pedagogische hulpverlening en coördinatie van zorg.
- 3 *Het geven van informatie en advies en cliëntondersteuning.*
Het geven van informatie en advies heeft betrekking op activiteiten die burgers de weg wijzen wanneer zij een beroep willen doen op maatschappelijke ondersteuning. Hierbij wordt al snel gedacht aan een loketfunctie waar alle informatie is samengebracht.
Cliëntondersteuning is nodig om maatschappelijke participatie mogelijk te maken. Het gaat hier vaak om complexere materie die niet in de persoonlijke sfeer op te lossen is.

- 4 *Het ondersteunen van mantelzorgers en vrijwilligers.*
Door de Wmo heeft de ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligers een wettelijke basis gekregen. De verwachting is dat de gemeenten hierdoor meer inspanningen op dit terrein gaan verrichten. De vrijwillige inzet van burgers wordt gezien als een onmisbaar deel van de *civil society*. Vrijwilligers nemen zelf deel of maken het anderen mogelijk deel te nemen aan maatschappelijke activiteiten. Bij mantelzorg gaat het om het verlenen van zorg aan personen in het eigen sociale netwerk. Mantelzorgers kunnen daardoor in de knel komen met andere verplichtingen zoals werk en eigen voorkeuren.
Gemeenten hebben als taak de vrijwillige inzet en mantelzorgers te ondersteunen.

Definitie *civil society*

De *civil society* is een systeem van verbanden waar mensen vrijwillig deel van uitmaken. De verbanden in een *civil society* vallen buiten de sfeer van 'gevestigde' verbanden, zoals overheid, de markt en de verbanden van familie en vrienden. De *civil society* gaat uit van betrokkenheid van burgers bij de publieke zaak, vergroting van maatschappelijk zelfbestuur, minder overheidsbemoeienis, beperking van commerciële invloeden en versterking van gemeenschapszin en tolerantie.

- 5 *Het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijk verkeer en van het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem.*
Bij deelname aan het maatschappelijk verkeer kan gedacht worden aan toegankelijkheid van gebouwen en het verstrekken van hulpmiddelen aan mensen met een handicap. Het gaat hier met name om mensen met lichamelijke beperkingen, verstandelijke beperkingen en gedragsproblemen, en om ouderen, chronisch zieken en (ex-)psychiatrische patiënten.
- 6 *Het verlenen van voorzieningen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en aan mensen met een psychosociaal probleem ten behoeve van het behoud van hun zelfstandig functioneren of hun deelname aan het maatschappelijk verkeer.*
Het gaat hierbij om het verlenen van voorzieningen aan individuele mensen. Deze voorzieningen kunnen op collectieve wijze worden uitgevoerd of toegesneden op individuen.
Gemeenten hebben een zorgplicht waaraan ze moeten voldoen. Voor het overige zijn ze vrij in de keuze van voorzieningen die ze aanbieden.
- 7 *Het bieden van maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang.*
Van gemeenten wordt verwacht dat zij tijdelijke opvang bieden aan mensen die niet meer thuis kunnen wonen en niet in staat zijn dit probleem zelf op te lossen. Bij vrouwenopvang gaat het vooral om problemen van relationele aard of geweld.
- 8 *Het bevorderen van openbare geestelijke gezondheidszorg, met uitzondering van het bieden van psychosociale hulp bij rampen.*
Binnen de Wmo is de Wcpv van toepassing, met uitzondering van psychosociale hulp bij rampen. De Wcpv heeft betrekking op preventie, signalering en bestrijden van gezondheidsrisico's.

9 *Het bevorderen van verslavingsbeleid.*

Het gaat hierbij om activiteiten gericht op preventie, ambulante hulpverlening en overlastbestrijding door verslaving.

Schema prestatievelden en relatie met vrijwillige inzet

Van de negen prestatievelden gaat alleen prestatieveld 4 specifiek over het ondersteunen van vrijwilligers. Maar voor bijna alle prestatievelden geldt dat de inzet van vrijwilligers erin is verweven. Zij verzetten al sinds heugenis veel werk in de beleidsvelden die in de prestatievelden worden genoemd. In het schema staat per prestatieveld de relatie met vrijwillige inzet aangegeven.

Prestatieveld

1. Het bevorderen van sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten.

2. Op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen met problemen met opgroeien en van ouders met problemen met opvoeden.

3. Het geven van informatie, advies en cliëntondersteuning.

4. Het ondersteunen van mantelzorgers en vrijwilligers.

5. Het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijk verkeer en van het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem.

Doelen

- het betrekken van burgers bij de wijk
- het bevorderen van sociale samenhang en ontmoeting
- het versterken van de *civil society*

- signalering, toeleiden naar en wegwijs maken in het hulpaanbod
- pedagogische hulp en coördinatie van zorg
- gezinsondersteuning

- verstrekken van informatie en advies
- ondersteuning en begeleiding
- wegwijs maken en helpen zoeken

- het ondersteunen van lokale mantelzorgorganisaties
- het stimuleren van vrijwilligersprojecten – en initiatieven
- het faciliteren, ondersteunen en ontlasten van vrijwilligers en mantelzorgers

zelfstandige deelname aan de samenleving:

- beleid voeren op het voorkomen van uitval
- risico's signaleren en risicogericht beleid voeren
- burgers met problemen begeleiden en reïntegreren in de samenleving

Relatie vrijwillige inzet

- vele clubs en verenigingen
- burgerinitiatieven (buurtwacht, buurtvader)
- buurtfeesten en bbc's
- klussendienst, vriendendienst
- informele zorg (buddy's, vrijwillige thuiszorg)

- vrijwilligers zijn op scholen en in buurthuizen actief en participeren in mentorprojecten
- via 'Homestart' worden moeders ondersteund
- een vrijwilliger (sportleraar) geeft bokslessen aan hangjongeren tussen 14-18 jaar.
- via het jongerenproject 'De uitdaging' kunnen jongeren een zakcentje verdienen door klusjes te doen, bijvoorbeeld een speeltuin opknappen.
- uitgeven van Wmo-krant voor vrijwilligers en mantelzorg(ondersteuning)
- opzetten dienstencentrum of wijkservicepunt voor en door vrijwilligers
- het inrichten van een vrijwilligerscentrale- of steunpunt
- mensen met een uitkering die mantelzorger zijn of veel vrijwillige inzet plegen vrijstellen van sollicitatieplicht
- vrijwilligers(organisaties) matchen aan bedrijven die maatschappelijke projecten willen steunen (in geld of in natura)
- hulp en steun van vrijwilligers aan psychiatrische patiënten (Vriendendiensten)
- sociaal vervoer (Rode Kruis)
- huisbezoeken (kerken)

6. Het verlenen van voorzieningen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en aan mensen met een psychosociaal probleem ten behoeve van het behoud van hun zelfstandig functioneren of hun deelname aan het maatschappelijk verkeer.

7. Het bieden van maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang.

8. Het bevorderen van openbare geestelijke gezondheidszorg, met uitzondering van het bieden van psychische hulp bij rampen.

9. Het bevorderen van verslavingspreventiebeleid.

Door individueel te verlenen voorzieningen een volwaardige deelname aan de samenleving. Er zal een beperkte zorgplicht gelden

- vervoersvoorzieningen, woningaanpassingen
- huishoudelijke verzorging
- begeleiding bij zelfstandig wonen
- dagbesteding ouderen
- maaltijdvoorzieningen
- sociale alarmering

tijdelijk onderdak en begeleiding bieden:

- dag- en nachtopvang voor dak- en thuislozen
- opvang tijdens crisissituaties
- opvang voor slachtoffers van huiselijk geweld
- melden van en advies bij huiselijk geweld
- sociale pensions voor mensen die zich op de reguliere woningmarkt niet kunnen handhaven
- signaleren en bestrijden van risicofactoren op het gebied van de OGGZ
- bereiken en begeleiden van kwetsbare en risicogroepen
- ambulante verslavingszorg
- preventie

- vrijwilligerswerk in de buurtzorg, buddyzorg of sociaal mentoraat voor mensen die eenzaam zijn of een psychiatrisch verleden hebben
- kerken en moskeeën die vrijwilligers inzetten voor ex-verslaafden, dak- en thuislozen, etc.

- opvang van dak- en thuislozen en zwerfjongeren door Leger des Heils, Humanitas, etc.
- maaltijdvoorziening via kerken en andere levensbeschouwelijke organisaties.

- voorlichting op scholen over schizofrenie etc.
- psychiatrische patiënten worden ingezet voor de leefbaarheid in buurten, als 'werkvoorziening'.

- hulp bij bemoeizorg
- ex-verslaafden die voorlichting geven op scholen

Iedereen doet mee

Het motto van de Wmo is 'iedereen doet mee': jong en oud, ongeacht iemands maatschappelijke of economische positie, ongeacht beperkingen. Wat betekent 'meedoen' eigenlijk? Burgerparticipatie is een algemene term voor alle activiteiten die de overheid onderneemt om burgers te betrekken bij haar activiteiten. Het gaat dan om alle vormen van participatie waarbij de belangen van burgers in het geding zijn. (gereedheidskist Wmo- SGBO) In het kader van de Wmo kan worden gedacht aan:

- participatie in bestaande verbanden als school, lidmaatschap van een sport- of andere vereniging;
- participatie in de zin van meedenken, meepraten en meebeslissen over het beleid van organisaties of de lokale overheid;
- actieve inzet in de vorm van vrijwillige inzet in welke vorm of welk verband dan ook;
- het verrichten van mantelzorgondersteuning.

Voor de meeste mensen is meedoen geen probleem. Als je gezond bent, werk en voldoende inkomen hebt, is meedoen aan het maatschappelijke proces niet zo ingewikkeld. Meedoen betekent ook betrokken zijn bij de samenleving en daarin participeren. Dat kan op veel manieren. Veel mensen zijn al actief in de samenleving en dragen hun steentje bij.

Voor kwetsbare burgers zoals bepaalde groepen ouderen, chronisch zieken, gehandicapten, zorgmijders en mensen met een laag inkomen is participeren in de samenleving veel lastiger. Sommige mensen krijgen niet de hulp die ze nodig hebben. Ze zijn de regie kwijt over hun eigen leven, weten niet waar ze hulp kunnen krijgen, schamen zich om hulp te vragen of dreigen te vereenzamen.

Inclusief beleid

De Wmo betekent inclusief beleid voeren: beleid dat rekening houdt met alle burgers, ook met mensen met problemen en beperkingen.

De bedoeling van de wet is om de eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van alle burgers te bevorderen. Mensen moeten zo veel mogelijk hun eigen problemen oplossen en/of hun eigen hulp organiseren. Wie dit niet kan, moet op de overheid kunnen rekenen.

Een voorbeeld van inclusief beleid: bij het bouwen van een nieuwe woonwijk wordt al bij het ontwerp rekening gehouden met mensen met een beperking. Het doel van inclusief beleid is dat mensen met beperkingen vanzelfsprekend op een gelijkwaardige manier kunnen deelnemen aan alle aspecten van het maatschappelijke leven.

Bron: begrippenlijst www.invoeringWmo.nl

Waar informele hulp uit de eigen kring kan worden geboden, kan dure zorg voorkomen worden. De Wmo stelt dan ook dat mantelzorgers, maar ook vrijwilligers moeten worden ondersteund. Vrijwilligers in de zorg, maar ook vrijwilligers die actief zijn in andere sectoren. De lokale overheid krijgt speelruimte om hierin eigen keuzes te maken. De Wmo maakt tot op zekere hoogte lokaal maatwerk mogelijk.

Het compensatiebeginsel

Het compensatiebeginsel (art. 4 van de Wmo) houdt in dat de gemeente de plicht heeft voor burgers met beperkingen voorzieningen te treffen die hen in staat stellen:

- een huishouden te voeren
- zich te verplaatsen in en om de woning
- zich lokaal te verplaatsen per vervoermiddel
- medemensen te ontmoeten en sociale verbanden aan te gaan

De gemeente heeft beleidsruimte in de wijze waarop zij invulling geeft aan deze verplichting. Hierbij kan zij bijvoorbeeld een afweging maken tussen individuele voorzieningen en collectieve voorzieningen, of tussen diensten en materiële voorzieningen.

De consequenties van het compensatiebeginsel zijn nog niet geheel te overzien. Het is nog onduidelijk tot welke kosten dit zal leiden en in welke mate deze kosten via het gemeentefonds door het Rijk worden gecompenseerd.

Bijlage 2 Typetest Wmo en vrijwillige inzet

Onder welk type valt uw gemeente?

Vooraf

De Wmo stelt gemeenten voor de opdracht om zich te (her)bezinnen op hun rol ten aanzien van vrijwillige inzet. Hoe kijkt uw gemeente tegen deze opdracht aan? Op welke manier wil uw gemeente vrijwillige inzet ondersteunen en stimuleren? Bekijk met deze test wat voor soort beleid het beste bij uw gemeente past, of welk beleid nu wordt gevoerd.

De typetest maakt duidelijk hoe uw gemeente invulling geeft of wil geven aan het bevorderen van vrijwillige inzet. Ook brengt het alternatieven in beeld. Met de typetest wordt in feite de visie van uw gemeente ten aanzien van vrijwillige inzet geëxpliciteerd.

Vul de test in met direct betrokkenen binnen de gemeentelijke organisatie, of betrek er anderen bij, zoals het steunpunt, de verantwoordelijke portefeuillehouder(s) en de gemeenteraad. Door de test met elkaar in te vullen en erover te discussiëren, komen ieders meningen, ideeën en uitgangspunten aan het licht. Dat kan helpen om te komen tot afstemming en een gezamenlijk startpunt.

Beantwoord nu de 14 vragen en bepaal uw type beleid via de scorekaart.
Veel succes!

Typetest vragenlijst

De vragenlijst bestaat uit 14 vragen. Kies voor het antwoord dat het dichtst bij de opvatting van uw gemeente ligt of waar het accent op ligt. Er zijn geen goede of foute antwoorden. De test brengt slechts de beleidskeuzes van uw gemeente aan het licht.

1. Vrijwillige inzet...

- a. moet je als gemeente koesteren, steunen en actief bevorderen.
- b. is typisch iets wat uit de samenleving zelf komt; daar moet je als gemeente niet te veel in willen mengen.

2. Om het motto van de Wmo, 'iedereen doet mee', te realiseren...

- a. moeten vrijwilligersorganisaties zich meer gaan openstellen voor kwetsbare doelgroepen.
- b. zijn andere interventies nodig, want vrijwilligersorganisaties moet je hier niet mee belasten.

3. Het ondersteuningsaanbod voor vrijwilligers(organisaties) moet...

- a. proactief worden aangeboden: het veld moet actief worden gestimuleerd om er gebruik van te maken.
- b. reactief worden aangeboden: vragen en behoeften vanuit het veld komen vanzelf bovendrijven.

4. In 2010 moet de Wmo er onder meer toe hebben geleid dat...

- a. vrijwillige inzet een belangrijke bijdrage levert aan maatschappelijke doelen.
- b. een goede balans is gevonden tussen professionele en vrijwillige inzet.

5. Professionele lokale ondersteuningsorganisaties op het gebied van vrijwillige inzet, zoals het steunpunt vrijwilligerswerk, zijn voor de gemeente een belangrijke partner, omdat...

- a. hier de mensen zitten die uitvoering kunnen geven aan de gemeentelijke plannen.
- b. hier de experts zitten die weten wat nodig is om vrijwillige inzet te bevorderen.

6. Vrijwilligerswerkbeleid is een beleidsterrein dat...

- a. integraal onderdeel vormt van andere beleidsterreinen, waarin vrijwilligers een rol spelen.
- b. Specifieke aandacht heeft.

7. Vrijwilligers(organisaties) worden vooral gefinancierd op basis van...

- a. goede prestatieafspraken.
- b. instellingssubsidies, die een goede structurele infrastructuur garanderen.

8. Ondersteuning van vrijwilligers(organisaties) is er primair op gericht...

- a. hun bijdrage aan de specifieke Wmo-doelen te vergroten.
- b. hen van binnenuit te versterken.

9. Het effect van de Wmo op vrijwillige inzet is naar verwachting...

- a. redelijk groot: de gemeentelijke interventies zullen ertoe leiden dat vrijwillige inzet, bijvoorbeeld in de zorg, steeds belangrijker wordt.
- b. beperkt: vrijwillige inzet laat zich moeilijk sturen.

10. Voor de betaalbaarheid van de zorg is een toename en versterking van vrijwillige inzet ...

- a. noodzakelijk.
- b. gewenst.

11. Marktwerking in het ondersteuningsveld van vrijwillige inzet is...

- a. wenselijk: het leidt tot een ondersteuningsaanbod met een optimale prijs-kwaliteit verhouding.
- b. onwenselijk: het leidt op termijn tot verschraling van het ondersteuningsaanbod.

12. In het licht van de Wmo gaat het er vooral om vrijwillige inzet...

- a. gericht in te zetten voor het bereiken en opvangen van kwetsbare groepen in de samenleving.
- b. in den brede te ondersteunen, want dan worden kwetsbare groepen vanzelf bereikt.

13. Om van de Wmo een succes te maken...

- a. moet de gemeente zich opstellen als initiator en innovator.
- b. moet de burgers en vrijwilligers(organisaties) zelf initiatieven ontplooiën.

14. Om de doelen van de Wmo te realiseren is het van groot belang het maatschappelijk middenveld...

- a. te activeren en medeverantwoordelijk te maken.
- b. te faciliteren en te waarderen.

Typetest scorekaart

Met behulp van onderstaand scoreschema kunt u het type beleid van uw gemeente bepalen. Tel daartoe eerst op hoe vaak u *antwoord a* hebt gegeven op de *even* vragen. Vervolgens doet u hetzelfde voor de *oneven* vragen. Aan de hand daarvan wordt duidelijk in welk 'kwadrant' uw gemeente zich bevindt en welk type daarbij hoort.

even vragen	7 x a	Smal beleid	Type III				Type I			
	6 x a									
	5 x a									
	4 x a									
	3 x a	Breed beleid	Type IV				Type II			
	2 x a									
	1 x a									
	0 x a									
		<i>regie op afstand</i>				<i>gemeente als dirigent</i>				
		0 x a	1 x a	2 x a	3 x a	4 x a	5 x a	6 x a	7 x a	

oneven vragen

Interpretatie en discussievragen

Er is geen goed of fout type. Ook is het ene type niet beter dan het andere. Het gaat slechts om een typering van de grondhouding van uw gemeente. De vragen en de uitslag zijn vooral bedoeld om met uw collega's, maatschappelijke organisaties of andere betrokkenen te discussiëren over het te voeren vrijwilligerswerkbeleid in het kader van de Wmo. De volgende vragen zijn in dat verband van belang:

- Herkent u zich in de typering van uw gemeente?
- Stemt de typering overeen met de ambities en visie van uw gemeente?
- Waarin zitten eventuele verschillen?

Lees nu verder voor een toelichting op de twee centrale dimensies uit het scoreschema en voor de beschrijving van uw gemeentetype. Bedenk dat het hierbij gaat om extremen. Bovendien komen in de praktijk uiteraard ook combinaties voor.

Typetest uitslag

Alvorens in te gaan op de vier gemeentetypen staan we eerst stil bij de twee kernvariabelen in de test: de insteek van het Wmo-beleid gericht op vrijwillige inzet respectievelijk de mate van sturing die uw gemeente voorstaat op dit gebied. In het scoreschema kunt u aflezen hoe uw gemeente op deze twee dimensies scoort.

Zet uw gemeente smal of breed in op vrijwillige inzet?

De antwoorden op de *even vragen* vormen een indicatie hiervoor. Wanneer u bij deze vragen voornamelijk voor antwoord *a* hebt gekozen, duidt dat erop dat uw gemeente smal inzet op het bevorderen van vrijwillige inzet. Het accent ligt in dit geval op de instrumentele waarde van vrijwilligerswerk.

Een keuze voor vooral antwoord *b* geeft er blijk van dat uw gemeente breed inzet op het bevorderen van vrijwillige inzet. Dit vanuit de gedachte dat vrijwilligerswerk vooral een intrinsieke waarde – een waarde in zichzelf – heeft. Herkent u zich in de beschrijving die van toepassing is op uw gemeente?

Smal beleid

Zonder een gerichte keuze voor specifieke groepen komt van de Wmo-doelen niets terecht. Vanuit die gedachte zet uw gemeente smal in op het bevorderen van vrijwillige inzet. Het maatschappelijk middenveld wordt gestimuleerd om een doelgerichte bijdrage te leveren aan het bereiken en ondersteunen van kwetsbare doelgroepen. Hoe groter de bijdrage hieraan, op hoe meer ondersteuning organisaties kunnen rekenen. Daarbij gaat het niet alleen om financiële ondersteuning, maar ook om deskundigheidsbevordering. Vrijwilligersorganisaties en vrijwilligers moeten immers worden uitgedaagd én geëquipeerd om een bijdrage te kunnen leveren aan de Wmo-doelen. De instrumentele waarde van vrijwillige inzet staat dus voorop in deze benadering.

Aandachtspunten

Door middel van vrijwillige inzet kunnen kwetsbare groepen worden bereikt en is de zorg betaalbaar te houden. Het gevaar bestaat echter dat vrijwilligerswerk zijn kracht en unieke karakter verliest wanneer te veel nadruk komt te liggen op de instrumentele waarde ervan. Vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties moeten niet worden overvraagd; het zijn geen professionals. Bovendien is het zinvol ook oog te houden voor de variëteit aan vrijwillige inzet en participatie.

Breed beleid

Vanuit het motto 'Laat 1000 bloemen bloeien' zet uw gemeente breed in op versterking van de *civil society*. *Mee-doen* is iets wat alle burgers betreft en niet alleen de kwetsbare doelgroepen. Die worden wel bereikt, want geen enkele groep wordt uitgesloten. Vrijwillige inzet is de slagader van de sociale infrastructuur. De intrinsieke waarde ervan moet je als gemeente koesteren, vooral door vrijwillige inzet in den brede te stimuleren en het werkveld zelf waar mogelijk te versterken. In het beleid wordt ruimte geboden aan de vele gezichten die vrijwillige inzet kent. De lokale diversiteit in sectoren en vormen waarin vrijwillige inzet voorkomt wordt aangemoedigd en ondersteund.

Aandachtspunten

Deze brede benadering doet recht aan lokale initiatieven en lokale diversiteit en vergroot daarmee ook de kans op lokaal maatwerk. Maar juist door de nadruk op grote diversiteit kan versnippering van aandacht, middelen, enzovoort optreden. Het risico van 'schieten met hagel' ligt op de loer, wat tot gevolg kan hebben dat kwetsbare groepen buiten de boot dreigen te vallen. Wellicht kan voor deze groepen toch een gericht aanbod worden gecreëerd.

Gemeente als dirigent of regie op afstand?

De antwoorden op de *oneven vragen* vormen een indicatie van de mate van sturing die uw gemeente voorstaat. Heeft u op de oneven vragen vooral antwoord *a* gekozen? Dan wil uw gemeente actief inhoud en richting geven aan vrijwilligerswerk en het maatschappelijk middenveld daarin meetrekken. Een keuze voor vooral antwoord *b* duidt erop dat uw gemeente kiest voor 'regisseren op afstand' en het maatschappelijk middenveld voornamelijk zelf de koers laat bepalen.

Regie op afstand
<p>Vrijwillige inzet is iets wat uit de samenleving zelf komt. Ontwikkelingen op dit vlak doen zich spontaan voor en reguleren zichzelf. Als gemeente moet je daar geen inhoud en richting aan willen geven. Ook al omdat in het maatschappelijke middenveld zelf de experts op het gebied van vrijwillige inzet zitten. Zij maken eigen keuzes met vrijwilligers en burgers, stellen eigen prioriteiten en hebben dan ook een stevige vinger in de pap wat betreft de gemeentelijke koers. De gemeente doet niet veel meer dan een klimaat creëren waarin vrijwilligers, burgers en lokale vrijwilligers- en maatschappelijke organisaties optimaal gedijen. Een klimaat bovendien, dat ruimte biedt aan eigen initiatief. Door dergelijke initiatieven en de veldorganisaties waar nodig te faciliteren en wet- en regelgeving waar mogelijk te versoepelen ontstaat een sterke sector, gedragen door het veld en door burgers zelf.</p> <p><i>Aandachtspunten</i></p> <p>Ruimte bieden aan eigen initiatief van vrijwilligers en burgers en het vrijwilligersveld niet voor de voeten willen lopen: het is een uitgangspunt waar veel voor te zeggen valt. Toch is het in het kader van resultaatgericht beleid wellicht zinvol na te gaan of en zo ja hoe het maatschappelijk middenveld een bijdrage kan en wil leveren aan de gemeentelijke Wmo-doelen. Wanneer daar 'incentives' aan worden gekoppeld, biedt dat voor de veldorganisaties kansen om zich te versterken en voor de gemeente om haar doelen te realiseren.</p>

Gemeente als dirigent
<p>De lokale overheid is eindverantwoordelijk voor de uitvoering van de Wmo. Dat vraagt om een proactieve rol, waarbij de gemeente de koers en kaders van het beleid bepaalt en het maatschappelijk middenveld de logische uitvoerende partner is. Meer dan voorheen worden lokale vrijwilligers- en maatschappelijke organisaties afgerekend op het behalen van vooraf geformuleerde resultaten, op hun bijdrage aan Wmo-doelen en op hun prijs-kwaliteit verhouding. Ook subsidiëring vindt dus meer en meer plaats op basis van prestatieafspraken. De gemeente houdt de touwtjes dus stevig in handen.</p> <p><i>Aandachtspunten</i></p> <p>De proactieve houding heeft als voordeel dat gericht wordt toegewerkt naar resultaten. De vraag is echter in hoeverre maatschappelijke organisaties, vrijwilligersorganisaties en vrijwilligers zich <i>laten</i> sturen. Een te directieve benadering komt het draagvlak mogelijk niet ten goede. Houd dus rekening met de wensen en grenzen van het vrijwilligersveld zelf. Dat lukt alleen door goed contact te onderhouden met dat veld. Het is de uitdaging om een goede balans te vinden tussen stimuleren (aanbodgericht) en ondersteunen (vraaggericht, eigen initiatief).</p>

Typetest uitslag: vier gemeentetypen

Combinatie van beide dimensies levert vier gemeentetypen op. Onder welk type valt uw gemeente? En welke aandachtspunten en uitdagingen horen daarbij?

	<i>Regie op afstand</i>	<i>Gemeente als dirigent</i>
<i>Smal beleid</i>	<p>Type III OP HOOP VAN ZEGEN!</p> <p>Uw gemeente hinkt op twee gedachten. Enerzijds wordt het wenselijk geacht dat het maatschappelijk middenveld zich meer gaat richten op kwetsbare groepen en dat het eigen organiserend vermogen van de samenleving beter wordt benut. Anderzijds worden de veldorganisaties hier vrij in gelaten: wie kan en wil haakt aan en doet mee met de Wmo, maar er wordt geen druk op uitgeoefend. Dat biedt als voordeel dat het kaf van het koren wordt gescheiden: de kracht van de 'goeden' wordt benut, terwijl de 'mindere goden' niet onnodig worden belast. Het is echter zeer de vraag hoeveel 'goeden' zich spontaan melden als een sterke prikkel om mee te doen ontbreekt. Een goede 'incentive' voor degenen die bijdragen aan Wmo-doelen, zoals korting op accommodatiehuur of extra subsidie, gekoppeld aan goede prestatieafspraken, kan wellicht geen kwaad.</p>	<p>Type I DE AMBITIE VOORBIJ!</p> <p>Aan ambities en doortastendheid geen gebrek: uw gemeente heeft precies voor ogen hoe vrijwillige inzet optimaal in het Wmo-beleid te benutten. De lat ligt dus hoog. En dat vraagt om een strakke regie, waarbij de middelen gericht en sanctionerend worden ingezet. Zo wordt de hoogte van subsidies rechtstreeks gekoppeld aan de mate waarin maatschappelijke en vrijwilligersorganisaties bijdragen aan de lokale Wmo-doelen. Op die manier komt de ondersteuning terecht bij de groepen die het het hardst nodig hebben. Maar om resultaten te boeken moet het vrijwilligersveld wél meewerken. Dat lukt alleen als bij het bepalen van koers en kaders voldoende rekening wordt gehouden met de grenzen en mogelijkheden van de <i>civil society</i>. Enige differentiatie en flexibiliteit is bovendien geboden, om te voorkomen dat de 'achterblijvers' in het veld 'omvallen' en goede nieuwe initiatieven een vroege dood sterven. Op termijn kunnen dergelijke initiatieven en organisaties immers ook 'Wmo-rijp' worden.</p>
<i>Breed beleid</i>	<p>Type IV DE LEUNSTOEL</p> <p>Uw gemeente houdt haar rol en taak graag overzichtelijk. Ze beperkt zich grotendeels tot faciliteren en ondersteunen van vrijwillige inzet en burgerinitiatieven in brede zin. Dit vanuit de visie dat vrijwillige inzet iets is wat vanzelf ontstaat en dus niet valt af te dwingen. Het maatschappelijk middenveld of burgers moet je niet opzadelen met allerlei overheidsdoelen. Je moet haar juist waarderen om de intrinsieke waarde die ze vertegenwoordigt. Uw gemeente gaat daarom grotendeels af op de wensen en behoeften van de <i>civil society</i> zelf. Kort door de bocht geformuleerd: de burger c.q. het veld bepaalt en de gemeente betaalt. Die terughoudende rol voorkomt dat het werkveld wordt overvraagd, maar heeft ook een keerzijde. Het kan ertoe leiden dat in de verdeling van gemeentelijke middelen niet de kwaliteit van plannen de doorslag geeft, maar de kennis van organisaties over de weg naar subsidiepotjes. Bovendien moeten vrijwilligersorganisaties ook niet worden onderschat. Weliswaar ogen ze soms kwetsbaar, maar met de nodige aansporing en ondersteuning zijn vaak tot meer in staat dan je denkt.</p>	<p>Type II EEN BEHOUDEN KOERS!</p> <p>Uw gemeente combineert twee op het eerste gezicht tegenstrijdige uitgangspunten. Enerzijds wil uw gemeente het vrijwilligersveld niet te veel sturen: vanuit de gedachte dat de <i>civil society</i> van binnenuit moet worden versterkt, wordt het maatschappelijk middenveld niet opgezadeld met de gemeentelijke Wmo-doelen; de <i>civil society</i> (burger) moet haar eigen keuzes maken. Anderzijds houdt de gemeente de regie wel strak in handen door met organisaties prestatieafspraken te maken over wat ze gaan doen om vrijwillige inzet te bevorderen, te ondersteunen en te waarderen. Voordeel van deze combinatie is dat organisaties worden afgerekend op zaken waar zij zelf voor hebben gekozen. Dat komt het draagvlak ten goede. Aan de andere kant kan deze aanpak ook leiden tot (een weliswaar strak georganiseerde) versnippering van aandacht en middelen, met als risico dat kwetsbare groepen onvoldoende worden bereikt.</p>

Bijlage 3 Meedenkers

1 Geïnterviewde gemeenten

Almere

de heer R. van de Linden
mevrouw K. van Loenen
mevrouw J. Hoek

Gemeente Almere
Gemeente Almere
Vrijwilligerscentrale Almere

Arnhem

de heer P. Hilhorst
de heer B. van der Linden
de heer C. van den Bos
mevrouw A. Goldenbeld
mevrouw H. Jacobs

Gemeente Arnhem
Gemeente Arnhem
Vrijwilligerscentrale Arnhem
Vrijwillige Thuiszorg en mantelzorg
Servicecentrum Mantelzorg

Borne

mevrouw De Haan-Zeilstra
mevrouw De Wit

Gemeente Borne
Gemeente Borne

Groningen

de heer L. Boer
mevrouw G. Tacken
de heer P. Broer
mevrouw R. Beereboom

Gemeente Groningen
Gemeente Groningen
Stiel
De Vrijwilligerszaak

Heerhugowaard

de heer C. van Langen
de heer P. Saanen

Gemeente Heerhugowaard
Gemeente Heerhugowaard

Hoorn

de heer F. de Groot
mevrouw R. Späth
mevrouw M. Zwart

Gemeente Hoorn
Gemeente Hoorn
Vrijwilligerscentrale Westfriesland

Tilburg

mevrouw M. Janse
de heer J. Joosten

Gemeente Tilburg
Steunpunt Vrijwilligers Tiburg

Westland

mevrouw A. van der Meulen
mevrouw N. Motta
mevrouw L. van Vliet

Gemeente Westland
Gemeente Westland
Steunpunt Vrijwilligers

Zwijndrecht

de heer P. Feelders
de heer A. Mellaarts

Gemeente Zwijndrecht
Gemeente Zwijndrecht

2 Leden klankbordgroep

Marcel Bastiaansen	Gemeente Veenendaal
Peter Broer	Steunpunt Stiel, Groningen
Marjolein Foppen	Gemeente Veenendaal
Liesbeth Hoogendijk	Thuishulpcentrale, Utrecht
Jacques Joosten	Contour, Tilburg
Sylvia Lambrichs	Gemeente Wijchen
Bert Kort	Mezzo, Bunnik
Nelleke van der Plas	Gemeente Ermelo
Agnes Pols	Gemeente Capelle aan den IJssel
Ferd Stoutjesdijk	Gemeente Zoetermeer
Lisette van Vliet	Vrijwilligerssteunpunt Westland

3 Deelnemers rondetafelbijeenkomst 27 april 2006

de heer R. Goelabdien	Ministerie van VWS, Den Haag
mevrouw D. den Heijer	X-S2, Kennisnetwerk Sociaal Beleid, Utrecht
de heer D. Kruithof	VNG, Den Haag
mevrouw I. Roetman	VSW, Utrecht
de heer C. Veldhuysen	Forum, Utrecht
mevrouw M. Veltman	Mezzo, Bunnik
mevrouw A. Winsemius	NIZW, Utrecht

Bijlage 4 Adressen en websitelinks

DSP-groep

Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam

tel.: 020-6257537
fax: 020-6274759
website: www.dsp-groep.nl
e-mailadres: dsp@dsp-groep.nl

EIZ, Expertisecentrum Informele Zorg

(vanaf 2007 onderdeel van Movisie)

Mezzo, Landelijke vereniging voor mantelzorgers en vrijwilligerszorg

Postbus 179
3980 CD Bunnik

tel.: 030-6592222
fax: 030-6592220
website: www.mezzo.nl
e-mailadres: info@mezzo.nl

Movisie, Kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling

Postbus 19129
3501 DC Utrecht

tel.: 030-7892000
fax: 030-7892111
website: www.movisie.nl
e-mailadres: algemeen@movisie.nl

VNG, Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Postbus 30435
2500 GK Den Haag

tel.: 070-3738393
fax: 070-3635682
website: www.vng.nl
e-mailadres: informatiecentrum@vng.nl

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Postbus 20350
3500 EJ Den Haag

tel.: 070-3407911
fax: 070-3407834
website: www.minvws.nl
e-mailadres: via website